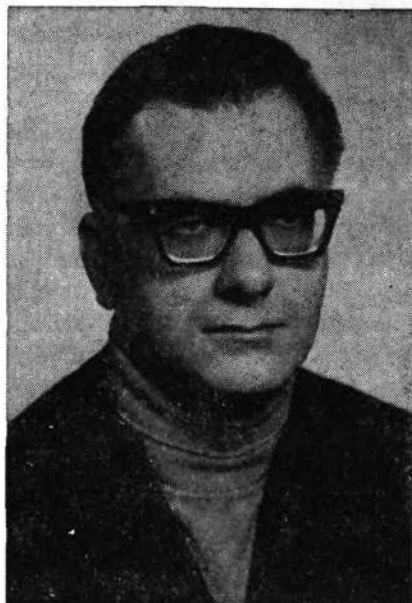

Rhombos

(Druga knjiga pripovedi s tem naslovom, ki jo avtor še piše)

Gregor
Strniša

Ladja v steklenici

Cez lepo goro Sarno je splaval poln oblak. Po tleh je kotalilo, kot kamen, velik list. Dež je padel kot kos šipe, na hiše, na cesto, na ves ta del mesta — ime mestnega dela beži iz te glave, čeprav sem tu tako dolgo živel. Potem je deževalo, ljudje so zginili: ves dan je ostal ulici, ulica je skoz svoj dan vozila kakor vlak.

Vsi, ki smo bili na nji, smo se razbežali, razšli smo se in skrili, za njena vrata in okna.

Okno, ki skozenj gledam dež globoko iz notranjščine, s svojim okvirom ves čas nosi bliže, blizu v resnici ne prinese, vrsto topolov daleč za njim, samo mahajoče vrhove, in čisto zadaj, na levi strani, slonasto glavo Gólvika, in na desni, ležeč na nebu, zleknjen po dolgem čez vrh hriba, ki se po njem imenuje, nad strehami grad — pod nebom, ki je postalo blede, čez strehe, ki so potemnele ali se začele bleščati, pa je za topoli, kot so se klanjali, padal in vstajal dim v celih oblakih, neprozornih, zdaj belih, zdaj črnih, in včasih za hip čisto izginil, na nevidni postaji, ki ves čas ostaja.

Na tej postaji, ko smo izstopali, in je tu bil resnični konec počitnic, potem ko sem pol vožnje nazaj smel sedeti pri Mali frajli, sem pazil, in sem jo res še zagledal. Brata ni bilo videti, ona sama s stopničke vagona za hip pogleda čez vse glave, takoj naravnost tja, kjer sem bil. Pomahala je in se nasmejala. Nasmeh je pri njej zmeraj nekaj izrekal, največkrat nisem razumel, kaj, a ta nasmeh, od daleč čez glave, je razločna obljuba, da se bova še videla. Takoj potem Frajle nikjer več ni videti. Že prvi dan ko sem jo

videl, tam doli za hribi, na tistem dvorišču, sem videl, da je hitra kot misel — in zmeraj spet zginja, kakor misel na smrt.

Ko je pripeljal vlak na postajo, je na kolodvoru čakal, stal je v senci pod streho perona, in se ni primikal bliže, samo z dežnikom, v palico zvitim, je naredil luknjo gor v zrak, ujec, ki ga bodo kmalu to jesen pokopali. Ni bil velik, samo visoko vzravnan: z nazaj potegnjenimi rameni in privzdignjenim obrazom je čez glave gledal vlake.

Čemú je čakal na peronu na sámem bleščavem začetku jeseni? — obraz nič ni kazal, da je kaj narobe. Govoril je tako mirno kot zmeraj: komaj premika ustnici, ko razlaga v tujem jeziku — razumem samo, kaj to pomeni: reči, ki jih ne smem razumeti. Večkrat vmes prestane, umolkne — tudi to je bila pri njem stara navada — največkrat tisti dan za besedo »das Reich«. Obraz komaj kdaj samo malo obrne.

Skorajda ni imel nobenih kretenj, pri pogovoru ni premaknil obraza, ni premikal rok, če ni z njima res delal, imel je na kratko ostriženo glavo, kot na gosto posuto s soljo in poprom, in trup je imel lastno težnostno polje, trdno je stal na čokatih nogah, oblečenih v hlače pumparice, ki so bile zmeraj sive barve — takó je kazal bolj oblo planetno podobo, kot je morda v resnici bil. Najbrž zato je še zdaj očem bolj kot ujcu, kot stricu, podoben zdravniku, ki odhaja v nevarne kraje, potuje še daleč, in od daleč, skozi to majhno celinsko mesto — »ljubka igračka« so pravili baje tej prestolnici Amerikanci —, kjer je sam malo prej ravno stopil iz vlaka, potem ko je videl že pol sveta in je več kot pol življenja spal samo v spalnikih vlakov, na parnikih ali v šotoru v večnem snegu in ledu. Na zgornji ustni ni nikdar izgubil ostanek nasmeška od kdove kod. Ta nasmešek je lina nepremičnega lica.

Stric Lumpi, kot so ga klicali, je bil v resnici ujec Stanko — tudi to ime ni bilo pravo: skrajšano je in pomanjšano. Vzdevek Lumpi se ga drži, so rekli, ker se zmeraj kar naprej šali. Niti enkrat ga nisem slišal, da bi povedal kaj smešnega. Samo včasih je s kakšnega izleta pisal šaljivo razglednico.

Takrat, a to bom zapazil pozneje, je bilo v mestu veliko družin, ki je k njim precej redno, a redko, ter bolj od daleč in od strani zahajal kakšen samski stric, včasih pravi stric ali ujec, včasih bolj oddaljen sorodnik, včasih le znanec in hišni prijatelj: ogovarjali so ga, omenjali drugim — omenjali so ga malokdaj — ponavadi z vzdevkom, ki ni bil zmeraj izpeljan iz krstnega imena.

Lumpi, so rekli, je otroško ime, iz časa, ko je posedal na skrinji. Skrinja je stala na hodniku v stanovanju v hiši nad vodo, ki teče skoz sredino mesta. Gledal je, kako na hodniku lika perilo lepa ženska, ki bo šla s sveta, preden sem prišel na svet.

Na steni je njena lesena ura, ki potihó brni in bije nalahno.

Rekel bi — če bi se na pogrebu spodobilo to povedati — da liho nihalo iz pločevine, ki se blešči v medeni barvi, kar naprej zaneseno odhaja, ko poletava vsak hip znova v zrak, medtem ko sta parni utéži iz železa, na

verigi pripeta črna valja, ves čas nevidno padali v zmeraj večjo globino k tlom. Vsa Zemlja spodaj, pod uro, pod steno, pa je z vso svojo težo, samó z lahnim obratom, vsako svojih noči, odvrтела bolj daleč nazaj kraja pod svojo Žalostno goro: na svoji vzpetini, v svoji globeli.

Od zginule gospe je tudi stol, velik starinski tron iz lesa, z zvitima ročicama, s krivimi nogami buldoga in z uvitim naslonjalom: njen tron stoji ták v sosednji sobi, in se iz kuhinje, kjer sedim pod njeno uro in gledam dež, skoz steno ne dá videti — a od tu lahko vidim oba, leseno uro in tron iz lesa. Tron stoji na častnem mestu in lovi debele ženske, odkar je taka obiskovalka, ko je sedla vanj z vso težo, strgala staro pletenje sedala, in so dali postaviti tja gladko položčen kos lesa: pod tolstimi in težkimi stegni se kot pod vročim likalnikom kakšno krilo zmeraj pilepi na lak.

Se ko je sama nanj sedala — sedala je malokdaj — so o nji baje rekli, kot zmeraj rečejo še zdaj: Eine kreuzbrave Frau, aber schlimmer wie der Teufel! Ujel sem, razumel sem pomen ene, mogoče dveh ali treh besed. Zraven sem videl, kako je obraz, ko je rekel tá zmeraj isti izrek, vsakič na hitro spremenil izraz: v prvem delu stavka, ki ga je izgovoril, je pogledal v nebo, in zasanjano, pri drugem z namrščenim čelom dol v tla.

Hitela je, kot bi kače bíl.

Od tu ju od daleč vidim oba. Ujec-otrok z nerazločnim obrazom sedi na skrinji na sredini med dvema morskima školjkama, pod oknom, ki je iz majhnih šipic nastalo prostrano, velikansko, in ima pod vrhom po vsej širini pas iz barvastega stekla. Barvasta stekla pritajeno žarijo v cekinasti ali rubinasti barvi. Iz zgodnjega mraka deževnega dneva se Lumpiju belo sveti ovratnik, ki krije vse rame do začetka rokavov. Ločuje glavo, zelo svetlo — obraza še ni potemnilo sonce, ki sije na visokih gorah —, od telesa, ki jo nosi okrog. Na ovratnik padajo lasje, tako so še dolgi, in svetlo plavi — komaj kaj vode bo steklo pod oknom, ko je vse od tu videti ravnokar, da bodo postali rjavi in kratki, zmeraj pristrizeni na ježa. Z očmi zasleduje črni likalnik, ki je živ železen plazilec, z zobatim žrelom, z rdečim očesom, ko hitro šviga na vse strani, ves čas uhaja po snežni planjavi med belimi gorskimi skladi v ozadju, roka ga komaj sproti lovi. Zraven morda posluša povest o nekdanjem starem očetu, ki je bil Jergàn Na gomili, kmetiji s sedmimi grunti sveta daleč zadaj za Žalostno goro, in je vseh sedem do kraja zapil, da so šli vsi otroci po svetu, ona je odšla v tole mesto, njen brat, najstarejši, v Ameriko. Lumpija nikoli nikjer nobeden ni videl, da bi kdaj kaj popil.

Bil je najmlajši, zadnji njen otrok: včasih mu je dala groš. Skotalil se je s skrinje in dol po stopnicah. Pred vrati, če je bilo poleti, si je kupil sladoled. Po ulicah je prevažal, rinil pred sabo, sladoledar pod snežno čepico visok zaboj na dveh kolesih. Tudi zaboj je bil ves bel. Na vrhu je imel kovinasti kupoli, ki sta se v soncu slepeče bliskali, pod njima je bila notrina polna hlada v živih barvah.

Nekoč, ko je bil še čisto majhen, je v takem sončnem poletnem jutru na lastno pest odšel na pot. Na pot je šel oblečen takole: samo v majhen otroški slamnik, z najdaljšim zelenim peresom za trakom, in za

popotnico je nesel v roki velik krajec kruha. Počasi je korakal čez mesto, da bi prišel na Junijski grič. Rad bi pogledal, je povedal, kaj se tam prikaže od blizu, ko so ga kmalu privedli nazaj. Junijski grič za parkom za mestom so mu do tistega časa takrat samo od daleč kdaj pokazali. A kdaj pa kdaj, na robu parka, je lahko zaznal begajoče mejnike njegove junijske dežele. Pozneje se tega sam ni več spominjal, drugi so mu povedali.

Če ne bi bilo na pogrebu, bi rekel, da je čez rob gozda, kot vode in morja, zmeraj prihod, ne le v drugo deželo, ampak v drug svet, na drug planet, živeč po drugačnih naravnih zakonih, ki nam v hipu, to čutimo, spremene celó težo lastnih teles.

Pozimi je rad zmeraj zginjal, kadar je dobil kakšen groš, za ovinek najbližje ulice, kjer je stala in se bleščala trgovina s kolonialami. Kupil si je za pest bonbonov, prišel z belo vrečko nazaj izza vogla. Takoj za vogalom je Slonova ulica lánno stekla navzgor, mandarine, postavljene v piramide, so sijale na južnih polutah kavinih zrn v medenih skodelah za šipo, na sneženo ulico sredi snežnega mesta celinske dežele. Sedeč na skrinji na hodniku pa je vsak dan lahko videl, kako zahajata, vzhajata sinje Sonce, medén Mesec nad čebulastim hramom s čebulastim fantom na okrasni svileni blazini — in notri v kuhinji, na polici, na škatli s čajem, japonsko gospo, kako se sprehaja brez konca in kraja, po stezici za lastnim nasmehom, sem in tja, od pahljače do sončnika.

Študiral je eksportno akademijo, z namenom, da bi postal ladijski častnik na čezoceanskem trgovskem in potniškem parniku. Na vojaškem naboru so mu povedali, da ne more v kadetsko šolo za mornariške častnike. — Zakaj ne? je vprašal: bil je telovadec, in imel je železno telesno zdravje. — Preslabe zobe imate, so rekli. Marinarji so kdaj morali splezati visoko v zrak, zagrizti v vrv na jamboru, viseti na nji samo z zobmi.

Začel je odhajati v planine. Že otroke so vodili na Šarno, bil je neutruđen pešec, zdaj je začel plezati. V vojski so ga dodelili k alpincem. V prvi vojni je sam s peščico mož obdržal gorski prelaz pred sovražnikom. Sovražnik je bil veliko številnejši, a Lumpi je vedel ukano iz knjig — nič novega si ni izmislil —, da so hitro menjavali mesta, streljali zdaj od tu, zdaj od tam. Tako je bilo videti, da jih je veliko več, kot jih je bilo v resnici. Pozneje je včasih pripovedoval, kako veselo so pokali v jasni, lahki gorski zrak — da ni padel noben sovražnikov mož, in nobeden njegovih ni bil niti ranjen. Prelaz za vojsko ni bil pomemben: za njim je ležala visoka planota, prazna, zasnežena dolina, od vseh strani okrožena z neprestopnimi snežniki. A dobil je odlikovanje, in je prišel nazaj iz vojske kot kapetan druge klase. Od vseh štirih let vojskovanja je povedal samo o boju za prelaz visoko v gorah. O drugih, mislim čisto drugačnih doživljajih — morali so biti drugačni, ni nikoli pripovedoval. Nekoč ga vpraša mlajša dama, če streljajo s topom res tudi v ljudi in ne samo na prazne zidove. Seveda, je rekel, kaj ste pa mislili! Niti za državni praznik ni oblekel uniforme. Na glavi, je rekel, ne trpi pokrivala, in še bolj bi ga motila trda oficirska kapa.

Vsak delavnik je hodil v urad. Slišal sem, da je bil edini predstavnik podružnice Obalne plovbe v tem celinskem predgorskem mestu. Ko so ga vprašali, če ima dosti dela, je samo zamahnil z roko, rekli so, da je s tem mislil, da uradovanja ni imel veliko. Urad je bil čisto v središču mesta, ki sem ga še malo poznal. Bil je v novem mestnem središču, v eni kratkih, praznih ulic, takoj za glavno promenado. Prva leta v mestu sem malokdaj zašel tja.

A na koncu teh šolskih počitnic, spet v mestu, se začnem včasih potepati. Potepanje to ni čisto bilo, komaj klatenje, takó, od strani: nóg ni v resnici nikamor odneslo, prineslo nikoli resnično drugam. Le namesto po znani poti so zmeraj večkrat rajši šle po sosednjih ulicah, ki so držale v isto smer.

Na ta način sem lahko vsak čas prišel v popolnoma nov kraj. Tu so legle pred noge druge ceste. Bile so bolj senčne ali bolj žareče, iz tlaka je zjutraj pognala trava, opoldan ob njih zasijala drevesa. Čez drevje so segle druge strehe, vsaka hiša je imela drugačen obraz, tudi tiste po videzu iste. Včasih sem videl nove izložbe. Za šipo so kje medlele, sáme, lepe svilene ženske obleke, drugje se je od daleč smehljala zala nakodrana glava sama. Tu in tam so plavale roke, ki so kazale v temačne vhode, in velike neslišne ure.

V sapi so letáli mimo veliki listi — za urami, rokámi včasih ptiči in oblaki.

Nad vrati so včasih, na nebu, na stenah, obvisela imena, ki so bila nema, zaradi samega pomena ali posebne oblike pisave, ki je nisem znal prebrati. Ponekod je bil napis tako zabrisan, komaj sled, ali v takšni okrasni pisavi, da sem ga bral počasi, s težavo, kot da tam pred očmi ves čas beži stran, na drugo stran, ki ni bila nobena od znanih strani sveta. Korak je takrat v hipu odnesel vse telo, s kožo in z očmi, daleč nazaj v drugačen kraj, takrat ko me še ni bilo, a kot da vendar sem, takrat, tudi hodil tod okrog, ali da hkrati tule zdaj spet hodim še tedaj in tam.

Ko sem spet čez dan, čez dva, prišel nazaj v tako spoznan, a še tuj kraj, je bilo kot čez veliko let.

Sčasoma, z leti bo noge prineslo na vse konce glavnega mesta. V mestnem središču, tu in tam tudi zunaj, so ostale okrog razsežne stene, države in velikih podjetij, z debelimi stebri s prekladami, včasih z vrsto obrazov pod zidnimi venci, s sobami plečatih orjakov ali bujnih žen na srepih pročeljih, druga pročelja so bila pokrita z bleščečimi ploščami, porisana z divjaškimi vzorci nepravilnih oblik in strupenih barv, posejana s tini, stolpiči, balkoni in obložena s kovanim okrasjem. Te reči so vlekle za sabo oči, šle so za njimi zmeraj više: visoko na najvišjem nadzidku je včasih ostala samotna postava ali vrsta postav, iz brona, iz kamna, vrtoglava in majhna na praznem nebu. Z ulic so se odpirali vhodi — na pogled nižji, tako so široki — v veže ali v dvoriščne prehode, podobne kamnitim kadem in prekopom, do roba napolnjenim s hladno vodo. Tačas bi ne bilo čudno, če bi stal za pročeljem, v senčnem srcu nešetih sten — ko bi si upal vstopiti sam — od tal skozi vsa nadstropja malik, pod njim na dnu kleti žrtvenik v samotnem pramenu poševnega sonca, zadaj sredi polsence pa bi čakale trebušaste halje

z noži in cvetjem. Včasih so notri, na dvoriščih, skakali, kričali neznani otroci, nič takšni kot družčina Male frajle v hiši v trgu za mnogimi hribi. Vile in bajte na robu mesta pa so komaj več od ometa in cvetja, štirikotni lampijoni mestnega dneva, plavajoči po zraku nad prozornimi polji na temnem ozadju gor in gozdov.

Tu, šele, se prvič spominjam, kako sem zraven ves čas upal, da bom zagledal kje Malo frajlo. To v začetku še vem, potem si lažem, kot bi se oči samo veselile zmeraj nove oblike in barve, v jutrih bežne, zdaj jasne, zdaj meglene, sredi dne kakor večne, ob večerih predaleč ali kdaj preveč blizu in kot bi živele: res so razveselile oči, a zato, ker je povsod bila skrita za njimi. Z njimi: z drevesi, s svetilkami, z grmi, z ograjami in s hišami, ki pospremiijo noge kos poti — z Malo frajlo zmeraj v notrini za njimi, se tako klatim skoz kraje in čase.

Tačas že precej časa razločim štiri čase nebeškega leta in njihove podobe na Zemlji, kakor vsem takim, še majhnim ljudem je posebno mikavna zima, ne samo zaradi sani — kot znam vsaj približno pokazati štiri nebesne strani sveta.

Zdaj ni zima, strica so že pokopali, skoraj nič ga nisem poznal — v mestu je zdaj pozna jesen. Jesen je prinesel dolg pes kratke dlake, ves enake sive barve, ves usločen in slok, na slokih nogah — rekli so, da je angleški hrt, ki je pritekel okoli kisarne, pa smo hodili po dolgi cesti, od reke za mestom, od Ruskega carja. Na obeh straneh ceste stojijo lipe, pod lipami so nizke hiše, za hišami blodijo počasna polja, vas za polji in gozdovi. Pes Windhund jeseni ni šele prinašal, prinesel je v hipu resnično jesen: Vse svetnike, plavajoče na sredi praznine. Praznina je bila povsod, tudi notri v trebuhu, če so zobje še toliko jedli pri Ruskem carju, Alešu, Angelci. Prva jesen se je tá čas končala, sama jesen se je zdavnaj začela.

Zdavnaj na začetku jeseni sem prišel na klatenju do hiše, ki je v nji bil urad zginjajočega ujca. Na ulici se srečava. — Pojdi gor z mano, če hočeš, je rekel — boš videl nekaj lepega.

Prvič sem šel po temnih stopniščih v izvotljenem peščičišču masivne hiše. Proti večeru je bilo. Tu in tam sem malo postal, poslonel, na polici kakšnega okna, velikanskega, uradnega, da bi videl, kam se od tu vidi. Zmeraj je stric brez besede obstal in mirno čakal, da sem se razgledal. Ko sem bil že visoko, sem čez strehe od daleč zagledal čez okno hribec Junij, in s te višine in v ozračju, ki je bilo za to uro dneva in ta čas leta preveč čisto, za njim, za Junijskimi griči, pod nebom jasne obrise Jasnine.

Tako sva priromala do vrat. Na pragu sem zaostal in mežikal: ko sta v očeh še plavala Jasnina in nebo nad njo, je bil prehod v to sobo tak kot na vratih v starinsko dvigalo, kjer ni nikoli nobene luči, in se noge ustavijo same, ker se v prvem trenutku stopalom zazdi, da notri v temi ne bo nič več tal — potem je sredi lesenih omar naenkrat na steni na ozki polici plavala ladja, a v steklenici, a steklo, kdove če ne zaradi nje, je bilo komaj videti, bilo je kot tanka podolgasta leča. Ladja je plula visoko pod stropom, za pisalno mizo, nad stričevim stolom, ki je ta hip še prazen gledal k vratom.

Ta ladja pod lečo je bila parnik, natančna zmanjšana podoba čezoceanskega parnika. Ves je bil pobarvan belo: boki, usločeni komaj opazno — po dekliško rahlo so rasli navzven, ravni krovi v stopničasti piramidi, od strani sploščeni dimniki, drug za drugim, in nagnjeni malo nazaj. Ta, najprej opazni naklon njenih dimnikov, nad nazaj stopajočimi krovi na spotegnjenem valu boka, ves ta izgled ji je dal videz, da ladja ves čas hitro pluje, čeprav se niti za las ne premakne.

Ladja je bila prevelika, da bi mogla skoz ozki vrat steklenke. Stekleno grlo je vseeno bilo za njo tesno zamašeno, če ne zapečateno. Kako je šla noter, stric ni maral povedati, mogoče, ker ga nisem vprašal. Pustil je, da sem gledal ladjo, sam ji je ves čas obračal hrbet, obračal se je tako kot zmeraj, samo z najbolj potrebnimi redkimi gibi, sédel, obsedel zaprtih oči, in je kot zmeraj kazal obraz z nasmeškom samo okrog nosnic.

Na gladkem in čokatem obrazu ta bežeča senca nasmeha očem ni nikdar prav določljiva, zdaj je bila samo v kotih nosnic, drugič samo na zgornji ustni. Najbrž ga ravno zato nič ne vprašam. Sedi nepremično, da nisem vedel, če ni v stolu zaspal ali malo umrl.

Odzunaj za oknom je naenkrat zaropotalo po pločevini, hitro začelo teči navzdol, dol mimo šipe v nevidne globine, v jašek med notranjimi zidovi, naredil se je večer in dež. Čeprav od tu nisem videl skoz okno drugega kot nasprotno steno, sem vseeno, kot bi gledal skoz zid, videl, kako lega dež na vse mesto: najprej na najvišje robove, robnike, konice, zvonike — reči, ki so zmeraj sáme pod nebom — potem na žlebove, police in šipe, takoj zatem na vsa vhodna vrata, stopnice, ograje, pločnike, na vsa tla, na vsa dvorišča, in na koncu v jarke in jame.

Ta hip prižge stric namizno svetilko, blágo, s priklonjenim senčnikom, vstane, spusti dol debelo roletto, zato potem nisem več videl skoz zid. Parnik se iz polteme, za jasnim steklom, v steklenem obzorju, zasvetlika v tem suhem visokem prostoru. Pri dežju za steno, pri svetilki na mizi, nad lesom, nad senco, se misli v tej koži, takrat še voljni, po obrazu, po rokah, po vsem telesu, zazdi, da so pravkar začeli pisarno že rahlo ogrevati za zimo.

Ti dežji zadnjih dni avgusta — bi rekel, če ne bi bil na pogrebu — ločujejo kot vrsta jezov na videz stoječo globino poletja od bistre in hitro tekoče jeseni.

Kot vsak dan je stric potem odšel na večerjo k Belemu volku.

Tam je zunaj nad vežnimi vrati visela podoba bele živali, sredi belega gozda kot splašene, popadljivo okrenjene, na temnejšem ozadju, na podolgasti tabli. Bila je ta slika zabrisana od nepreštetihi resničnih zim, zverca samo še zamazan bel strah v zimski noči zdavnaj pobitega volka.

Gostilna Pri belem volku je stala na drugi strani tiste ceste, mogoče prav nasproti hiše, kjer je živel v otroških letih. V to gostilno je hodilo bolj malo rednih moških gostov. Pravih pijancev ni bilo sém. Sém so prihajale največ ženske, ponavadi od maše v sosednji cerkvi ali z živilskega trga čez vodo. Po ena, po dve sta sedeli v veži, ki je bila največji prostor, na trdih stolih, na temnih klopeh iz dolgih, težkih kosov lesa, in niso sprego-

vorile med sabo. Zbrano in s premori so jedle svoje praznične južine: belo kavo z belo žemljo ali maseljč vina in pol klobase.

Vsa leta je hodil tja dol na obede, dol po Pevčevi ulici proti Trem mostom — bila je nekdanja Slonova ulica — proti sredi Starega mesta, ne da-leč stran je stanoval.

Dve, tri hiše naprej od gostilne je včasih sédel v slaščičarno, kjer je bil star znanec z gospo, ki je vodila to slaščičarno z visokimi svetlimi sobami v tesni in temni Volčji ulici. Bila je čedna starejša gospa, visoka, snežno belih las, lepo počesanih na strani nazaj zalichen par mehkih, belih ušes, ki so bila, kot dva cveta, brez sluha. Ko sem jo prvokrat videl potem, ko so ujca pokopali, je sredi pogovora o pogrebu iz belega predpasnika vzela bel robček, si obrisala oči z belkastimi trepalnicami.

Pri Belem volku je po kosilu večkrat posedal v kuhinji. Pila sta čaj, se menila z lastnico, nizko žensko železnih las. Od let je bila gluha kot les. Tudi kuhinja je bila tesna in nizka, z majhno stensko urico, ki je bistro hitela s kratkim nihalom. Po vseh štirih stenah so visele reči: nasproti budne urice ptičja kletka z zelenim kanarčkom, ki je vse ure dneva spal, potem slike in slikice neznanih krajev in obrazov, ene oglate, druge ovalne, omarice in odrpte police in na njih škatle in škatlice s podobami jadrnic, vetrnih mlinov in holandskih deklic v coklah in čepicah, vse v modrem in belem in vse brez napisov, da se ni moglo vedeti, kakšne zelj in dišave so v njih. Tu in tam je vmes visel do tal zelen pajčolan tuje sobne rastline. Za oknom medlí zelena senca, poleti, z notranjega vrta, modrikasta praznina pozimi.

Kdove — sem ravnokar pomislil — se je tudi Stanku kakšen prostor, včasih, takole, malo zazibal, potem zaplaval, in spet obstal? Mogoče ravno pri Belem volku, kadar je dolgo sedel v kuhinji in naenkrat pogledal čez okno. Samo na svete čase včasih morda: ko je zunaj prvič snežilo, ali vročega dne junija, ko se je čisto drugo sonce, potem ko se je v hipu znočilo in so vse reči že čakale naliv, spet naenkrat na vso moč uprlo na notranji vrt in padlo na mizo.

Večerjal je pri Belem volku največkrat z Miklavžem.

Miklavžev večer

Miklavž je gosposki učitelj v pokoju.

— Pozimi bo imel spet obletnico, je rekel nekoč na obisku stric Stanko — ne vem, če bo letos še praznoval: prejšnja leta je zmeraj ob koncu poletja, že ob tem času, že začel spraševati, če bom takrat zagotovo imel čas, in ga bom tudi spremil tja in nazaj.

Stric Stanko je v tistih dneh potem, ko je tako nepričakovano prišel čakati tisti vlak na postajo — na ta sanjski vhod v mesto že notri v mestu, ki je bil prebujenje iz bežečega, vrtečega se sveta pod vagonom v stoječi svet

visokih hiš — je hodil stric večkrat kot prej na obisk, a kot prej tudi zdaj ni veliko povedal. Če že je kaj povedal, je povedal zmeraj samo kaj takega, kar so doživeli drugi. Tako je pripovedoval o Miklavžu.

Vsako leto na soboto v tednu tiste obletnice je šel stric Stanko po Miklavža, zaradi kasnega časa leta in zaradi kasne ure, ki je s tem kasnim letnim časom tudi sama postala kasnejša — stric pa je bil veliko mlajši od vseh drugih Miklavževih znancev —, da sta potem odšla skupaj na prijateljski večer.

Lani ob taki uri je stal učitelj Miklavž v svojem stanovanju. Stanovanje je imelo na oknih, med šipami bele blazinice. Miklavž je bil v kuhinji, ki je imela balkon. Z balkona je lahko gledal zadnje, notranje stene visokih hiš, ki so z licem gledale na promenado. A zdaj ni bil tam za balkonsko ograjo, kot so ga zmeraj videli ob lepih popoldnevih sosedi, ampak je ostal ves čas skrit za odprtimi vrati iz predsobe v kuhinjo. Stal je ob štedilniku, od časa do časa je vrgel v luknjo, ki je z nje odmaknil obroče, zdaj polence, zdaj košček premoga, da so po kremasto beli steni, debelo prepleskani z oljnato barvo, zaplesali bakreni in rožni odsevi. Grel si je roke malo sklonjen nad ogenj. Z ognjem pred sabo, za sabo s stolom, ki mu stoji naslonjen čez sedež, pod črno melono svilen dežnik in mu visi na naslonilu sakó z belim robčkom v naprsnem žepku, je bil, v visokih črnih čevljih, v črtastih hlačah, telovniku, v belih srajčnih rokavih in metuljčku za vratom, od daleč podoben parklju domá. Stric Stanko, ki ni maral naprej — rajši je počakal v predsobi, ga je videl še enkrat bolj daleč: čez vrata s hodnika ga je videl samo v nočni praznini na drugi strani, zunaj nekje, v odsevu iz kuhinje v šipi zadnjih vrat na balkon. Malo grbast je že bil, suh je bil od zmeraj. Snel je očala s srebrnim okvirjem, ki so se bleščala na kljukastem nosu, na obrazu, potemnelem od poznih let — obledelih šarenic in rumenih beločnic se je slepo zagledal skoz šipo balkona v rumen štirikotnik prikazni okna, ki je prosto viselo zunaj v črnini. Posegel je z drugo roko nazaj, vzel iz sakoja na stolu robček in si počasi obrisal oči: zadnja leta je imel rahlo vnete in so se zmeraj po malem solzile. — Naprsnega robčka seveda ni prej nikjer nikoli za nič uporabljal, saj tudi ni mišljen za uporabo — zdaj pazi, da ga ima zmeraj pri sebi, še doma, v žepku halje ali pižame, je hkrati razlagal izza kuhinjskih vrat.

Nocoj bo, kot vsa prejšnja leta, spet povedal svojo zgodbo, a šele ko bodo vsi skupaj, zbrani zadaj pri Belem volku. K Belemu volku je vabil majhen krog znancev na moški večer, da bi skromno praznovali spomin njegove rajne žene, za obletnico — že katero? — njune poroke. Zgodba je pripovedovala o največjem dejanju v življenju Miklavža. Nič takega, je pravil Miklavž, kot je potrpežljivo delo marljivega učitelja — to dejanje je, ravno nasprotno, izzvala nepotrpežljivost, zahtevalo pa je samó: bliskovitost, pogum moža, in odločen, a miren nastop. Bila je zgodba njegove snubitve.

To je bilo še v trgu v krajih na drugi strani za goro Rimo. Tam je kras, in manj rodi zemlja, zato pa se spuščajo njene planote proti soncu in

večeru, k bregovom, ki potem strmo padejo v kotlino celinskega morja, k morju.

— Vsak, kdor je že kdaj zagledal in res videl goro Rimo — tako je mislil striček Lumpi — bodi z vrha Gradu, iz oči v oči, bodisi da najbolj od spodaj, z vodne gladine iz čolna na reki, ki priteka od njene strani, teče potem naprej skozi mesto in se na drugi strani za njim izteče v največjo reko dežele — vé — četudi sam ni bil tam, če ni ne videl ne zvedel od drugih —, da se za Rimo začena svet, ki je čisto drugačen od tegale tu, v sredini dežele in proti severu: tam se odpre na stežaj.

V ujševem pripovedovanju je tukaj bilo, sem si rekel, nekaj narobe: odkar sem vedel, sem, bolj kot na jug, želel, da bi kdaj mogel na sever. Res pa je Rima rasla iz megle ali trepetanja vročine nad svojo ravnino kot nasip iz zemlje, okop do neba, velikanske mejne trdnjave, ki je vrata do morja in v kraje poldneva, kjer imajo baje vse reči, na zemlji in nebu, jasnejše barve, in naprej v polmračne dežele večera, nevarne, a strašansko bogate.

Iz nepremožne družine je bil, mati vdova je ravno še zmogla, da je lahko odšel v mesto in končal učiteljišče. Ko se je vrnil k nji domov, v tisti trg, v prvo službo, ni pil in je kadil manj kot zmerno: samo ob nedeljah in praznikih, ko je bila cigara viržinka poslednji vršiček elegance in zaključni modni dodatek k popolnosti praznične moške oprave. Če ga je sprehod zanesel iz trga, je cigaro takoj ugasnil, da je ostala še za potem, ko se je spet vračal med hiše in jo je na novo prižgal. Vse prihranke iz skromne učiteljske plače je zdajal za oblačenje: bil je kot iz škatllice, ob vsakem času po zadnji modi. Pritrgal si je celó toliko, da je včasih v bližnji žrebčarni najel konja in se učil jahati. Čas, ko je bil fant, je bil čas ekvipaž in gosposkih jezdecev.

Dosegel je, da je veljal za prvega gizdalina v trgu — še zdaj se je tega z veseljem spominjal: njemu se je vsake vrste obleka zmeraj najbolj podala, najboljje prilegala, njegovo vedenje pa je bilo najlepše in čisto prirodno hkrati. Vsi tovariši, ta bolj, drugi manj, so mu po malem zavidali. Dekle, njemu poznejša, zdaj že rajna žena, je bila prva lepotica trga — kaj je potem že pomenilo, da je bila kakšno leto starejša od njega! Muhasta, kot so bile lepotice, je prej odklonila že preveč snubcev, da bi si sploh upal upati, in bila je iz dobre hiše: iz velike hiše s kovano ograjo, z negovanim vrtom s trato in klopami in naprej s sadovnjakom do vrha hriba. Najbrž ga je že večkrat prej videla in se je vanj lahko že zagledala, ko je prijezdil vsako nedeljo mimo čez trško promenado na belem konjičku lipicancu, z vajetmi in jahalno paličko v eni in s prižgano viržinko v drugi roki. Sam jo je, odraslo, spet prvič zagledal šele na pogrebu svoje mame. Globoko se ji je odkril.

Učitelj še pol leta po pogrebu še ni spregovoril z njo besede. Nobene priložnosti ni bilo. Skoraj ni hodila iz hiše, sprehajala se je med grmi na vrtu, pod orehi in jablanami v sadovnjaku, z njegovega vrha, če ni deževalo, je vsak večer gledala razgled. Od daleč se ji je odkrival, če jo je zagledal za vrtno ograjo, se pokrnil nazaj šele, ko je bil zdavnaj že za ovinkom. Čez pol

leta pa je mirno potrkal na vrata grádu podobne hiše, šel gor in jo, seveda klečé, zaprosil za roko — najprej njo sámó, šele potem očeta in mamó! Še pol leta, in ga je vzela. Po poroki ni hotela, da bi ostala v rojstnem kraju, kjer so vsi ljudje vsakega dobro poznali in je vsak o vseh drugih vedel vse. Seveda je zdaj z lahkoto prišel na gosposko šolo tu v glavnem mestu in v to stanovanje v mestnem središču. Kot je bil zmeraj blág s svojo mamó, je ostal naprej tudi z ženo domá in v razredu s šolarji. Vsi so ga imeli radi.

A sámó snubitev — ta je bila Cezarjevo sporočilo senatu: Prišel — Videl — Zmagal sem!

Miklavž si pazljivo pokrije melono, obleče sakó, in v predsobi plašč — ne samo ta večer, vsi dnevi okrog obletnice poroke so bili leto za letom bolj mrzli, zima je ta čas prišla že čez góre, in pred vrata mestnih hiš —, si z robčkom potegne čez oči, prime dežnik in rokavice in stopi za stricem iz stanovanja. Šele ko že kreneta dol po stopnicah, se je spomnil aktovke, in sta morala ponjo nazaj. Že zjutraj je položil vanjo jabolka in vrečko orehov. Vsako jesen so poslali učitelju z doma rajnice take sadeže. Položil jih bo na mizo pred družbo: ob vinu se dobro priležejo domači orehi in jabolka.

Pri Belem volku je potem, po prvem in drugem litru šele, tisto leto spet prvič omenil snubitev. Govoril je blágo in s premori, kot bi previdno polagal na mizo sámó najbolj oble koščke spominov, brez zaporedja enega k drugemu. Zrl je mimo poslušalcev, ki so podobo iz teh kosov lahko sami sestavljali, poznali so jo iz prejšnjih let. Zgodbo je končal z nasmeškom, ki bi bil še bolj zamišljen, če ne bi nehote razkril zob — zobje so sami po svoje režali, malo predolgi, preveč rjavi, malo konjski v ozkih dlesnih —, in z besedami zmagovalca, s tihim: Veni — Vidi — Vici.

Za mizo mu je sedel nasproti njegov star tovariš, še iz fantovskih let. Vse reči, ki se je dalo o njih kaj rêči, so ga — kazalo je — živo zanimale, bolj kot vse druge goste pri mizi. Kar naprej je spraševal: . . . Kje si dobil orehe in jabolka? — oboje je takoj pokusil — Ali je letos na ženinem domu sadje dobro obrodilo? Ga veliko prodajajo, po koliko pa? Bi mi ti lahko priskrbel te orehe, seveda po nižji, domači ceni?

Ta je zdaj pomembno zakašljaj, se potegnil naprej čez mizni rob, vi-seč z vso težo na lahteh, in se strogo zagledal Miklavžu v oči. Tako ga je gledal še ves čas, ko je preudarno spregovoril. Miklavža je spomnil, kako je bilo, ko je prvič pravil o snubitvi, in da je nocoj, kot zmeraj, na nekaj bistvenega pozabil.

— Bilo je tam, v trgu, na njihovem vrtu, na počitnicah smo bili. Takrat je bila tvoja žena še živa, sama je sedela zraven, pa sem te takole, za šalo vprašal, kako, za vruga, si jo dobil. Takrat si prvič povedal vso zgodbo. Kot zdajle, si na koncu izrekel tale tvoj Prišel, videl, zmagal. Tvoja žena, še zmeraj je bila lepa, lepo postavna stara gospa, pa se nasmehne, pogleda po nas, in reče vsej družbi, vpricho tebe je rekla: Smilil se mi je, zato sem ga vzela, ko je imel mater tako rad. — Vzela te je, ker si se ji smilil.

Rojak je mirno še nekaj časa z očmi in brki sršel v Miklavža, ki je bil gladko obrit, že od zmeraj, že od časa, ko se je začel briti. Potem se je počasi zasukal, da je sedel pri mizi postrani, sproščeno stegnil roko čez ploščo in se sproščeno naslonil nazaj. Na tak način, z vsem telesom, ki je imelo razsežnost in težo, je samozavestno pogledal stran, ostal tako do konca večera. Miklavž mu ni nič odgovoril. Previdno je izvlekel robček, si z njim skrbno obrisal oči, ki so se spet zasolzile od vnetja, ga spraval in srebnil požirek vina. Možak je vztrajno gledal mimo, a s koncem očesa je vse videl. Tako, vstran, je spet spregovoril:

— Takrat niso bile še nič vnete, Miklavž, pa si vseeno, prav kot zdajle, nekaj onegavil z robčkom! Tvoja žena — res prava gospa! — te je pred nami brž izgovorila in te rešila zadrege, češ: Še zdaj mu je zmeraj hudo za mamo, kadarkoli se spomni nanjo, tako rad jo je imel — res, narobe sem storila, da sem jo omenila, je rekla — spij no kozarec vina, Miklavž! in ti je sama dotočila, te zraven malo pobožala.

Omizje si ta večer ni nič več pravilo zgodb iz preteklosti. Pogovarjali so se o jazbečarjih. O njihovi vzreji in umnosti. Skoraj vsi ti starejši gospodje so imeli doma dakeljna. Dakelj jih je združeval. Dakelj jih je tudi združil v stalno omizje pri Belem volku. V tej družbi samo stricu Stanku ni bilo nič za majhne cucke — a, v primerjavi z drugimi, tudi še ni bil starejši gospod. — Tudi ti ga boš še imel, takega krevljastega, kot praviš, ko boš star toliko kot mi, so mu zmeraj pravili. Miklavž pa že dakljev ni več mogel rediti, in ni imel nobenega več.

A ko sta bila zunaj sama, ko ga je stric Stanko spremljal domov — in sam ni vedel, o čem bi kaj rekel —, je Miklavž prvi brž začel, in sam od sebe povedal še dve, tri zgodbe, iz časa ko je še učil. Vse so pripovedovale samo, kako je zagrešil kakšno nerodnost in se znašel v zadregi pred šolarji ali celo pred nadzornikom, ko je v razredu naenkrat zapazil, da je povedal kaj narobe, ali, kako so se šolarji včasih ponorčevali iz njega, in sam ni takrat niti vedel za to.

— Drugega dne, je končal stric Stanko — v nedeljo, me ni bilo k Belemu volku.

Rajši je odšel na dolg sprehod. Ob nedeljah in praznikih je bil ob lepem vremenu zmeraj, ne le poleti, tudi pozimi, ob boljše nedeljske obede v gostilni: kot vsako jutro je navsezgodaj najprej pri odprtem oknu telovadil z ročkama, ki sta bili tako težki, da sem tisti čas komaj z obema rokama vzdignil lahkó samo eno od tal — zdajle bi niti tega ne zmožel — potem je šel za ves dan na izlet na kakšen vrh v okolici, na šarno, Jasnino ali na Rimo.

List za oknom

Ko sem ga zagledal takrat na postaji, ali kadar že sem videl strica, to pa je bilo malokrat, nisem nobenkrat pomislil na ženo, da bi lahko kje bila: videl je nisem nikoli nikjer, ne slišal, takrat, da je bila — šele potem, ko je odšel, in so prvič o njem malo več, a več ko vsa leta prej, govorili.

Največ o Stanku, kako je živel, kakšen je bil, ko je bil še mlad, sem zvedel, ko so se vrnili s pogreba in sem odšel za njimi gor — prej smo se vse tisto popoldne na dvorišču spodaj igrali igro, ki jo je prinesel deček, v hiši še nov, komaj se je priselil:

Na spodnji stopnici zadnjih vrat je v prvi senci sedela punca, udarjala s kamnom ob kamen stopnice. Glavo je nágnila daleč nazaj, tako da je zase zmeraj še zviška gledala naravnost v fante, ki smo čepeli ali sedeli malo stran na pesku na soncu, držali pripravljene kamenčke in budno merili v skalico, postavljeno med nas in njo. Z golimi lakti zelo bele barve, stisnjenimi pred sabo k telesu, ki se je sklanjalo malo naprej, s komolci v naročju in izza komolcev z nogami v samih pravih kotih je bila koščen kotomer poševnega popoldneva. Popoldne je bilo tako tiho, da so v rednih presledkih delili tišino samó udarci kamna na kamen in spremljajoči dekličini klici v napol nepoznanem jeziku: Néka bije — néka bije — néka bije . . . potem pa naenkrat, nepričakovano, ime naroda, ki je bil eden od nas, ko smo čakali v polkrogu pred njo, Čeh, Norvežan, Albanec, Francoz. Izklicevala ni pravično, večkrat od vseh je poklicala dečka, ki je bil nov in je uvedel to igro.

Pustila ga je zaradi druge — te druge ni nikoli videl: vedel ne bi nikoli zanjo, da se ni zagledala vanjo ta nevidna Stankova žena, in odšla stran od njega, v drugo mesto. Tam je živela tista druga, gospodična, ki nisem nikoli izvedel, kakšna je bila videti. Ves čas, kar sem do takrat bil na svetu, sta živela ločeno, celó v dveh različnih mestih, na dveh krajih površja Svetá, ki ga je tu prerezala, tamle zadaj, za mestom, reka in obtežila dvojna gora.

Stankov brat — prvi, starejši — sposobnejši po misli ljudi, pa je pripeljal ženo od daleč, iz tujega mesta, kjer je študiral. Bila je stasito, vitko dekle — govore, velikanskih, modrih oči, z debelima plavima kitama: bili sta zviti v krono na glavi in sta poudarjali nežnost obraza, ki je imel lépo, prosojno polt. V sobi gôri, kjer stoji, nezaseden, leseni tron, je tega popoldneva znova slišati, kako je takrat njihova mama — takrat že stara, in še bolj od vraga — prvi dan rekla nevesti v obraz, da ona takle »Wiener Hur« že ne bo gledala v svoji hiši. Govorila je v njenem jeziku, da bi zagotovo prav razumela. Mlada ženska je prostodušno menila, če to že je, da je njenega sina, ta sin pa je zavpil nad mamo — vpil je v drugem, tujem jeziku, samo da ga mati ne bi res razumeli — da jim bo potisnil glavo pod pipo, ko tako govorijo z njegovo nevesto.

Ko sem prvikrat videl to ženo, je velikanska ajdovska ženska, čisto taka kot njuna hiša, za trato za visoko ograjo: oči pod predivastimi lasmi so

bile stekleni okni na najvišjem hišnem tinu — pod streho trdno sezidane, belo ometane vile — daleč zadaj nad zidano gmoto.

Ves dan je sedela doma in jedla — je znova slišati tega dneva — medtem ko je tá brat, majhen in droben, kar naprej letal okrog in garal: začel je sam, v fantovskih letih, samo s staro aktovko, ki si je v nji tudi nosil kosilo, samó jabolko ali dva — zdaj pa jih je kupoval in prodajal na vagone.

Ko bo stric veletrgovec med Drugo vojno ob premoženje — seveda še ta čas ne zgubi vsega in ne ostane nikoli res reven —, se bo kmalu ločila od njega in šla na drugo stran sveta, v dežele, kjer ribe žro v rekah ljudi, in nad njimi visijo z vej velike kače, ki davijo.

A popoldne po pogrebu, ko so pokopali Stanka, je videti od tu tako daleč, kot da ni nikoli bilo — kakor da nikdar nisem bil tam, če ni tam, še zmeraj, morda res kdo drug?: v tem stanovanju zgoraj, v tej sobi, ki v nji tako na široko stoji na svojih nogah iz trdega hrasta, v svojem kotu temneči, prazni tron — vse je videti takó láchko in brez prave prostornine, čisto brez teže in tretje razsežnosti, kot bi podržal pred oči staro razglednico iz albuma, ki se včasih na nji kdo malo sprehodi in reče s tankim glaskom besedo, ki komaj še more ven do ušes. Na razglednici vidim odprto okno, čez okno kar naprej še prihaja, pobija glaske na slikici, glasno udarjanje oblega kamna s klici predpisanega rekla, Neka bije — neka bije — neka bije . . . Rus! — Koliko časa se še bodo na dvorišču spodaj igrali to igro? V sobi s hrastovim strahom trona za žoltim žarkom poševnega sonca je slišati vmes še zmeraj glasove, ki spet spregovorijo o Stanku.

Ko je bil Stanko v fantovskih letih, je začel doma telovaditi in se je učil iz knjig za poklic na visokem morju, na ladji, ki plava sem in tja med celinami sveta.

Takrat, ko je še mislil na morje, se je začel striči na kratko. Hodil je okoli tak, zmeraj ostrizen čisto na ježa, tudi še potem vsa leta, ko je že zdavnaj prišel s prve vojne, iz ruskega ujetništva, in ni končal Akademije, visoke šole trgovine, ampak je šel v kopensko službo v predstavništvo Jadranske obalne plovbe.

Ves čas je živel v najeti sobi — tja je hodil spat, imel tam tudi zajtrk — v visoki hiši na Novem trgu. Bil je tih trg nad vodo, nad reko Uno, ki je stekla naravnost čez ravnino pod Rimo in tekla v vijugah po sredi mesta, pod drevesi, nabrežji, mostovi in okni.

Od nekdanj so okna varljive naprave. Z ulice votla ali slepa, podnevi, so ponoči kdaj zginila, kdaj splavala niže in sijala v raznovrstnih megličastih barvah. Odznotraj pa so okna bila bolj vabljiva kukala kot kalejdoskop, ker so kazala od tam tale vidni, ta skoraj prijemljivi svet zmeraj malo drugačen, kot je bil — poprej ali potem, odzunaj.

Zdaj bi rekel — ko ne bi bil na pogrebu — da nam prostor reči ne ločuje samó, ampak jih hkrati tudi združuje v zmeraj nove in nove podobe, podobno kot sam po svoji naravi, v lastnem vélikem merilu, zbira planete in lune v osončja, in sonca, osončja v rimske ceste.

Čez dan Stanka ni bilo doma, vse dni je prebil okrog po mestu, pri Belem volku in v uradu.

Ko sem bil drugič, in zadnjikrat, v uradu Jadranske obalne plovbe, je na polici na zadnji steni zraven steklenke s parnikom ležala štirikotna škatla. Oglata škatla iz črne lepenke in obla steklenka iz prozornega stekla sta si podobni toliko, toliko v rodu in nasprotju kot noč pa dan.

Stric Stanko je segel nazaj gor po škatlo, vzel iz nje drugo ladjo, če je bila ladja. Na škatli, prej kot jo zmečka, zapazim v rumenih črkah napise, ki so bili v tujem jeziku. V rokàh obdrži neznano igračko, kovinast, črno marogast tvor, ovalen, tak kot spotegnjeno in od strani sploščeno jajce, kot jajce zaprt od vseh strani, na vse strani zaobljen vase, brez ravnega krova in dimnika — tam štrli ven le ploščat stolpič, s ključkom za navijanje — napol zakrit pod repom spodaj, vidim, je ladijski vijak. Oni brzi čezoceanski parnik, z zleknjenimi dimniki nad privzdignjenimi krovi, plava dalje in zmeraj bolj daleč, za stričevo glavo, nad temenom, skrbno pristrizženim na ježa, skozi lastno stekleno vesolje, ki je v jutranjem soncu belo sijalo.

— Kaj je to? vprašam, pa presliši vprašanje, ampak začne stvar navijati. Lahno je škrtalo, ko je navijal, potem za hip glasno zadrdralo, dokler ni spustil reči v umivalnik, ki je bil natočen do roba. Pristopil sem in se malo nagnil nad porcelanasto skodelo. Pod vodo se odvrteva vijak, vozilo se zgane, se nagne na stran, se začne plaziti v krogu po vodi ob robu umivalnika. Tako globoko se potaplja, da gleda ven le nizki stolpič. Drdranje zdaj prihaja iz vode, iz skleda umivalnika, pritajeno, kot bi bilo še daleč, čeprav kroži ladjica tako blizu in sem jo lahko ves čas videl.

— Kaj je to? sem spet vprašal

— Jo hočeš? je rekel.

Vso pot nazaj sem jo čutil na stegnu, vlekla je dol hlačni žep. Že ko sem to ladjo v pisarni vzel v roko, je bila težja, kot bi verjel, veliko pretežka za majhno igračo.

Stric Stanko je potem odšel, kot vsak dan, na sprehod pred kosilom. Tisti dan je bil videti zelo odločen: zaloputnil je miznico in jo zaklenil, s kretnjami, ki so govorile, da je ta ladjica še to jutro najprej ležala tam notri v predalu, zaklenil je tudi vrata pisarne, in ni, kot prvič, nič iskal ključa, ampak je koj zadel pravega in ga lahkotno zavrtel. Čilo je stekel dol po stopniščih, hitro zavil okrog vogala in izginil po promenadi.

Šel bo čez park in še naprej gor, v indijansko poletje na blagem loku položnih Junijskih gričev nad mestom. Z gričev se bo po drugi poti z druge strani vrnil dol nazaj, na izhodišče na koncu parka, na dvojno stopnišče in po stopnicah pred štiri volčje pse iz brona, ki so odspodaj stražili stopnišči. Sedeli so po dva in dva na zadnjih nogah in zvutih repih, masivni in železno sivi, na ogradah iz belo sivega kamna.

Med obema paroma psov, pod stečičem obeh vrst stopnic, je na sredi zidanja tega stopnišča polkrožna zidana votlina, dovolj velika, da stoji v nji običajna klopca parka. Na njej bo tole telo sedelo šele čez veliko let: deževnega jutra bom notri vedril. S pijanskim tovarišem bova sedla, med nama bo

na klopici stala napol prazna steklenica. — Dež bo ponehal, že pojejo ptički, bo zadovoljno povedal, ko bo zaslišal, kako so naenkrat zaregljale spodaj v bližnjem ribniku žabe.

O psih iz bronca so slišala ušesa, ko so te oči pse prvič videle, zgodbo. Zgodba ni bila o psih, ampak o kiparju, ki jih je naredil. Stavil je, baje za glavo, da ne bo pozabil na noben del telesa, in bodo psi čisto taki kot pravi. Ko so bili že odliti v bron, so šele pokazala žrela — režala so in kazala čekane —, da so ostali brez jezikov. Psi so bili velikanski, močni in lepi so se vzpeli na širokih šapah, ki so imele vse prste, vratove so imeli grivaste in debele repe kosmate, ušesa in očesa so bila budna: a so nemi, ostali so mutasti psi. — Zakaj se nisem rodil brez jezika, kot ti moji psi! je zaklical kipar, pravijo, in se res ubil. Veliki volčji psi pa še zmeraj, ne čisto do kraja dokončani, čeprav jim na zunaj ni videti, še zdaj sedijo privzdignjenih glav visoko nad prvim sklodom stopnic.

A najbrž je to samo pripovedka. Spominjam se zgodbe tu, na pogrebu — po tistih dneh sem jo vmes že pozabil.

V tistih dneh, spet v mestu nazaj — po počitnicah, ki sem v njih kakšen dan, kakšen popoldan lahko tu in tam včasih videl Malo frajlo — se je začelo v stanovanju nekaj dogajati z vrati. Potem se je kmalu nehalo, neopazno kdáj zginilo iz spomina, hitro in tiho, kot je prišlo, za vsa leta do tega pogreba. Če so ostala vrata iz kuhinje ali iz sobe v predsobo priprta, sem včasih s kotičkom očesa zapazil, da stoji za njimi nekdo, ki po malem opreza noter. A ni bila Mala frajla. Bilo je kot odrasel moški. Zdel se je reven, bolj revno oblečen kakšen klateški rokodelec. Čez špranjo kot bi pogledovala umazano rjava čepica s ščitkom, komatast ovrtnik, kos rokava in rama ponošenega grobega plašča, nikoli pa nisem razločil obraza, samo izraz na obrazu, ki je bil prežeč.

Tako, samo iz kota oči, se nič ne dá res videti — če se ne vidi ravno tisto, česar ni videti z očmi — ves obris, vsaka črta ostaja nejasna: bil je nedoločljiv kot nasmeh ujca Stanka. Če obrnem glavo, pogledam v polno, lik isti hip zgine za vrata nazaj — če sem stekel in vrata odprl, ni bilo nikdar nikogar za njimi.

Seveda ta vrata niso bila prava, bila so samo lesena naprava, vrstni izdelek stavbnih mizarjev. Hišna okna so bližnja resničnim vratom — bi rekel, da nisem na pogrebu — mogoče, ker nihče ne pomisli, da bi čeznje kam hodil, samo gledajo skoznje.

Potem vrata zmeraj do kraja zaprem, da ne bi tisti več prežal čez špranjo, se vrnem in odvrnem oči, od kljuke, ki medeno gleda — in rajši gledam čez okno dvorišče in za dvoriščnim zidom prerijo, valujoči travnik za hišo. Valovi trave nosijo pogled naprej, dalje in dalje: čez stavbe zadaj, čez strehe, do konca, kjer leži kot lik slona, kot mamut, hrib Golvik.

Bilo je poleti, a poletje gre h koncu in prišlo je indijansko poletje. Jeseeni nismo še čisto začeli, začeli smo šolo, bolj od daleč, in malo od strani, kot zmeraj.

Na poti v šolo in nazaj je stala lesena bajta, trafika. Tukaj ustavlja korake slika za prodajnim okencem. To je podoba na prvi strani, zvezek sam je manjši od drugih za šipo: a tako temne noči in prazne hkrati nisem na svetu nikoli videl. Na deželi, prej, so bile noči prozorne in modre kakor voda — tu, v mestu, med hišami in lučmi, so postale veliko temnejše, a tako črne vendar ne. Ta črna praznina ni nastala samo preprosto s tiskarskim črnilom, ampak z razporeditvijo v tej noči edinih vidnih reči:

Zveze so bile bele in jasne, take kot cvetje gozdnih jagod, in kot ti cveti daleč in redke, posejane samo po zgornjem robu — proti sredi slike so zginjale, v tanke, vse manj opazne meglice. Tudi narisana postava je kot z vzpetim vrhom telesa komaj segla čez spodnji rob. Bila je samo črno-bel obris: gor k noči nad sabo obrnjeni roki in glava s tesnim pokrivalom — ne vojaška čelada ne viteški šlem. Dlani, zaokrožene nad licem, razprte ustne, celó oči, so klicale na velike daljave — je bilo videti iz risbe — na daleč nazaj nagnjenem belem obrazu. Obraz je bil ženski.

Črni zvezek je bil prislonjen v spodnji kot okenca in je na levi poševno zdrsnil dol za okvir, tako se je dalo od naslova, spodaj pod spodnjim robom slike, prebrati samó zadnjo besedo. Bila je v znanih, domačih črkah, a jezik ni bil več čisto domač — bil je le napol razumljiv brez učenja, in je takó imel svojsko privlačnost. Beseda je bila: . . . SVEMIRA. Zastonj sem se trudil, da bi segel s pogledom v špranjo zadaj in prebral, kaj še je pisalo spodaj.

Vem — tu šele, ko sem se naučil gledati okoli vogla — da sem že tam takrat poskusil, da bi videl okrog ogla, okrog roba okna tedaj: kot sem že prej, ko je kdo poklical in se skrila za vogal, napenjal oči, kot bi vedel, da bi se vseeno moralo videti, če ni dekle z oblim kamnom v dlani — čeprav se je ona rajši kot z nami igrala sama s sabo s špago, ki jo je vsak lep dan preskakovala zunaj pred hišo na pločniku, ali z žogo, to je metala vsak dan, enkrat ob steno, drugič ob tla, če ne odzunaj pa notri domá.

Ko sem šel drugi dan spet mimo, glave, ki kliče, ni več za šipo. Nisem več mogel kupiti lista, da bi videl ves naslov, zvedel povest neznane noči.

Tudi črnikasta igrača, take nenavadne teže, da se je zmeraj do roba stolpa pod vodo plazila v krogu po obodu lavorja — »vodohod« ji je rekel deček, ki je takrat ravno komaj prišel — ni dolgo ostala. Nikjer v stanovanju je ni bilo najti, v nobenem kotu dvorišča ne. Podmornico sem tistega dne — če je že v pisanem oknu trafike namesto slike hčerke noči, najbrž zaradi dinarja v žepu, ostala sama prazna šipa! — še enkrat, dvakrat navil, spustil v vodo, a sem se takoj naveličal. Naslednji dan je več ni in je ni več bilo, kot ni bilo tiste zime potem nikjer več najti kalejdoskopa, ki sem poleti še gledal skozenj in ga stresal na očesu: kot pač igrače odidejo same, potem pa ne vémo več, kdaj in kam. Tako je, kdove kam in kdaj, najprej šel gugalni konj, ki sem ga zmeraj zajahal s strahom, ker je bil samo iz lesa, pobarvanega z belim lakom, a vseeno preveč živ: zaradi oči iz črnega stekla, repa in grive iz črne žime — in pozneje, najbrž na počitnicah, v vasi,

v trgu za reko Mirno, majhni zeleni saksofon, ki sem nanj zaman poskušal včasih zaigrati pesem Šumi, šumi, gozd zeleni.

Isti dan, ko je šla podmornica, prebudijo to glavo sredi noči: luč, ki je padla v spanje od zunaj, čez špranjo samó priprtih vrat, glas, ki je glasno spregovoril v sobno temo, ki so v nji še za hip obviselo sanje kot okno, ki je pravkar ugasnilo — glas, več glasov, pa še toži za vrati.

V predsobi sta stali dve tuji ženski, težko, malo razkoračeno, z nogami v čevljih trdno sredi poda — druge noge tekajo okoli njiju v samih copatah —, obe veliki in zajetni, v trdo štrleči temni obleki: samo toliko sem lahko razložil, luč je svetila od zadaj za njima. Bili sta stričeva gospodinja in njena že odrasla hči.

Moral sem nazaj v posteljo. A prej sem obstal pri odprtem oknu, da bi lahko enkrat videl, kar sem do zdaj zmeraj prespal: pravo noč sredi noči. Noč indijanskega poletja — ki je naravnost vanjo stopil stric Stanko — s prosto plavajočimi roji, samskimi zvezdami in ozvezdji vidno raste in narašča, odhaja vsak hip bolj daleč stran in prihaja naslednji hip zmeraj bliže, kot da diha veliko bitje, ki je v resnici veliko bolj živo — samó da na drug, čisto drugačen, bolj samosvoj, nadoseben način — od vseh drugih živih reči. V nji živí tudi temà, na kraju brez zvezd na obzorju — če se ozrem naravnost vanjo, čez zmanjšano podvodno mesto, pogleda sèm z drobnim slonjim očesom. Bil je hrib Golvik s samotno lučjo.

Sklonil sem se in se hitro prevesil dol čez okensko polico: zvezde odletijo stran, nasproti plane tema tal, iz nje se je samo tu in tam blede svetlikal kakšen kamen dvorišča.

Notar v povesti, ko je odhajal, je v prividni panorami srečal sam sebe, ko je bil še mlad — je tudi Stanko, ko je splaval po zraku, kóga srečal, in če, kóga je? — Mala frajla bi vedela.

Zgodba se je sestavila sama, po posamičnih kosih, počasi. Trajalo je vse dni do pogreba. Na videz so zgodbo prekinjali stavki, ki niso bili slišati v pravi zvezi s stricem Stankom: na lepem so spregovorili o tujem narodu, drugi državi, Avstriji, Nemškem rajhu, Poljski: Poljska, so rekli, je ravno teden prej padla. A najprej so spregovorile v temí besede z glasom nevidne gospe. To novico iz srede noči, potem na sredi belega dne, po svetlih kuhinjah, ulicah, dopolnijo najprej še druge reči, ki sta se jih gospa in hči spomnili šele drugi dan — in pozneje, prve dni, redke vesti še drugih ljudi. Na koncu ponavljajo vse te odlomke ves ta popoldan po pogrebu.

To poletje se ob nedeljah ni Stanko nikoli več odpovedal boljšim obedom pri Belem volku. Srehodil se je šele proti večeru, samo čez park, od promenade, ki se je začejala v središču mesta, najdalj na nizki Junijski grič, največkrat samo na bregove nad parkom. A poletna nedeljska jutra, tudi če so bila najlepša, je prebil v najeti sobi: do poldneva je posedal v pižami, najprej na postelji, potem v naslanjaču, ki je iz njega videl čez okno. Začel je opuščati tudi manjše — če niso one pustile njega, a vsakodnevne navade prejšnjih let. Prej je med tednom rad dolgo spal, in najbrž bi zamujal službo, če bi ne bil v tistem uradu sam svoj pisarniški ravnatelj

in njegov kanclist, vse v eni osebi. Zadnji čas se je prezgodaj prebujal, prej kot za nekdanje nedeljske izlete, vsak dan bolj zgodaj in zadnje dni morda dolgo pred svitom, še v trdi temi, a je potem ali vstal še bolj pozno in odhajal zdoma brez zajtrka ali prekmalu in prihajal na zajtrk, ko so šele zakurili štedilnik. Ob takih preveč ranih jutrih je postaval in posedal, se razgledaval po kuhinji, kot da ni v kuhinji nikdar še bil, čeprav je imel zajtrk tu že vsa leta. Opazoval je pri kuhanju, kot da jo zdaj prvič vidi, začo hčerko gospodinje, ki je bila velika kot mati, zelo zajetna, zelo zrela, a lahka kot napet balon in še mlada in postavna. Ko mu je potem postregla, je včasih hitro vse zmetal vase, včasih pa več kot pol pustil: ugriznil je v kruh in pozabil nanj, čeprav ga je še držal v roki, odpil je malo bele kave, odložil skodelico in jo pozabil, obsedel in gledal v prazno, potem naenkrat hitro vstal, se tiho poslovil in odšel v službo.

Pozabljal je redne telesne vaje, čeprav se je zdaj tako zgodaj prebujal, ali se mu ni več ljubilo — od najbolj rane mladosti naprej ni bilo jutra, da bi jih spustil. Prišel je včasih še kakšen dan, ko je zjutraj znova telovadil, celo bolj zagnano kot kadarkoli prej. A prej je trajalo zmeraj točno petnajst minut, ne več ne manj, zdaj kdaj niti pet — zagnal se je, in v hipu nehal — spet drugikrat pa cele pol ure, zmeraj bolj sunkovito, zmeraj bolj divje.

Takrat sta iz njegove sobe ženski spet slišali sopenje in globoko dihanje, ki je postajalo zmeraj hitrejšo. Včasih pride zamolkel stok, topo udarjanje poskokov vsega težkega telesa ali tleskanje pesti ob meso. A ta, zadnji čas je materi, hčerki nikoli ne, postalo kdove zakaj zmeraj mučno ob poslušanju teh glasov: naenkrat ji je bilo tako, kot da za zaprtimi vrati, v tišini brez besed tolčejo kóga, ki je zvezan, privezan, z zamašenimi usti.

Nista slišali, kdaj je vstal tistega jutra, tudi telovadbe spet ni bilo slišati. Kakor včasih vsako jutro, je k zajtrku prišel bolj kasno, se pošalil kakor včasih, nikamor se mu ni mudilo. Počasi je jedel, a skoraj nič snedel. Bil je videti malo upehan, samo malo, mogoče od novih, manj zahtevnih in neslišnih telesnih vaj, ali ker sploh ni morda legel spat. Potem je odšel, kot vsak dan, v urad. V ta urad tega dne, so zvedeli drugi dan, gospod Stanko ni prišel. Prišel je h kosilu k Belemu volku — prezgodaj, tam, pri mizi sam, zaradi te zgodnje ure, pojedel samo pol krožnika juhe, vse drugo pustil in kmalu šel. S prvim mrakom se vrne v hišo in se takoj umakne v sobo, kot je počel vsak večer.

Vse te zadnje poletne večere in večere babjega leta ni nikoli prižgal luči, presedel jih je v temi, do poznih ur v naslanjaču. Od tam je gledal v odprto okno daleč na drugi strani sobe. Po navadi starejših žensk ga je gospodinja včasih zmotila, vstopila, vprašala gospoda Stanka, če bi spil skodelico čaja ali mogoče malo kave. Zahvalil se je za pozornost, veliko preglasno, in še bolj prijazno kot je bila od njega od nekdanj navajena, in zagotavljal, ponavljal: Pa res, pa prosim! Postavila mu je pijačo zraven naslanjača na mizo, in spet odšla, ko ni nič več rekel. Gospodinji se je zdelo, da je kar naprej razmišljal nekaj hudo pomembnega. Tako je potem sedel dolgo v noč, ko so vsi že odšli spat.

Ko je vsa hiša odhajala v posteljo, je tisti večer spet stopil iz sobe. V desni roki je držal revolver. Bil je rezervni oficir, in je imel revolver zmeraj doma. Bil je zmeraj v predalu nočne omarice. Čez odprto okno je slišal, je rekel, zavijanje siren: napovedale so letalski napad. Z velikim vojaškim revolverjem je prisilil gospodinjo in hčer in še nekaj ljudi iz hiše — tekal je sem in tja po hodnikih, tolkel po vratih in priganjal —, da so se pred bombami vsi odšli skrit dol v klet. Ni ostal pri njih v kleti. Po vseh stopniščih je šel nazaj gor, v zadnje nadstropje in v stanovanje, in odšel spet nazaj v sobo.

Bilo je čudno, so večkrat rekli, zakaj ni potem uporabil revolverja, ampak je orožje spet skril, nazaj v predal nočne omarice, tam so ga pozneje našli, ležal je čisto zadaj, kot zmeraj.

Vse stanovalce nadstropja je spravil, zaprl in zaklenil v klet, potem je planil iz hiše čez okno.

Okno je bilo v vrhnjem nadstropju, na hišnem pročelju na Novi trg. Kot otrok in naprej kot fant, še v hiši nad vodo, je živel v pritličju, potem si je nalašč izbral sobo tako visoko, je včasih rekel, da je čez okno lahko kam videl.

Bil je kapetan druge klase, naredili so mu pogreb s spremstvom vojske z vojaško godbo, bilo je še v miru, tistega leta kraljevina še ni bila v vojni.

Mlad oficir je takrat stanoval v isti hiši na Novem trgu. Že po naravi in postavi je imel pravi poročniški videz: bil je slok in visok, z zelo belo kožo in z lasmi temno žolte barve, ki so bili gladki in gosti, počesani v valu nazaj nad čelom, čelo je imel visoko in ravno, globoko pod njim brezbarvne oči, ki so vnaprej vedele, kaj bom povedal. Preden je on sam kaj povedal, se je zmeraj pomembno odkašljal. Nasmihal se je samozavestno, smejal zmagoslavno, da sem se ga bal.

Zginuli ujec je prej enkrat, dvakrat omenil, kako se je ta aktivni častnik zmeraj hotel z njim bliže seznaniti. Govoril je ujcu o njiju dveh kot dveh odličnih oficirjih: eden star, že z veliko izkušnjo vojne — po letih stric še ni bil star — drugi mlad, a z veliko dobre volje, in je zmeraj vse vedel o vseh vojaških pa tudi o vseh drugih rečeh. Stric Lumpi se je pred njim v hiši velikokrat skrival notri v sobi, po stopnišču zmeraj bežal, in zunaj, če ga je za časa zagledal, ušel na drugo stran ulice.

Prav tistega večera pa poročnika ni bilo doma.

A poročnik je uredil vse za pogreb z vojaškimi častmi, kot so želeli tudi vsi drugi — četudi so Stanka dalj in bolje poznali —, naj leži na parah v uniformi.

Poročnik ni maral iz uniforme, še ko je kraljeva vojska razpadla. Videli smo ga med vojno kdaj v parku: v čedni sinjkasti uniformi se je v družbi z drugimi plavimi sprehajal kakšne lepe nedelje po svežem, čisto belem pesku po široki promenadi. Večji del vojne pa je preživel na domu v bližnji vasi pod hribom, kjer je ponoči spal v nekdanji svoji sobici pod streho, večino dni pa preživel spodaj v gostinski izbi v gostilni staršev. Ko bo vojne enkrat

konec, se bo s samim svojim nastopom in odločnim načinom govora uveljavil še tudi v civilni obleki — slišal sem, da v trgovini.

Pri polaganju na pare so bile z ujemcem velike težave, močno se je poškodoval pri doskoku. Poročnik je vse te težave premagal, bila sta velika prijatelja z najboljšim vojaškim višjim zdravnikom. Tako je šel stric Lumpi v paradni uniformi.

Dan pogreba na začetku septembra je bil za ta čas leta poletno lep — prelep pogreb je bil, so rekli, ki ga nisem nikoli videl. Peljali so krsto na topovski lafeti, pred krsto je prožno stopal poročnik, z izdrto sabljo v desni roki, v levi je nosil pred seboj, na blazinici iz črnega žameta, vsega belega in srebrnega orla, odlikovanje za ubranitev neke tihe snežene doline iz davnega časa prve vojne svetá. Ob lafeti so šli strelci, za njo je korakala godba in igrala, šele potem so šli domači, za njimi dva najboljša Stankova znanca, učitelj Miklavž, pod črno melono, in nekdanji sošolec, razoglav, podoben veliki kobilici, zamotani v predolg šal in star plašč, premajhen, ves zelen od dolge rabe. Četa, ki je šla ob lafeti, je nad grobom ustrelila.

Ko so šli s pokopališča, odhajali nazaj proti mestu, so skozi jesensko popoldne uzrli oba pomladno napeta hriba vijoličaste šarne gore. Nekdo se je spomnil in povedal vsej družbi, ki se je okrog njega z njim skupaj počasi pomikala proti rižarni, na sredi polja zgubljeni in majhni, kako je Stanko, ki je preplezal v mladosti najvišje alpske vrhove, s te šarne, ki so nanjo hodile na nedeljske izlete družine z otroki, pisal razglednico: Gora ni nora, ta je nor, ki gre gor!

Mantis religiosa

Od časa do časa se je kdo malo ozrl čez ramo nazaj in je pogledal po sošolcu, če ga mogoče niso zgubili. Doktor zastaja kot stara ura, so pravili eden drugemu. Sošolec doktor je zaostajal. Čez polje je hodil za njimi sam s sabo, ni pogledal ne levo ne desno.

Na levo vstaja iz Golvika, odhaja v krogu po obzorju, za bregom breg, za hribom hrib, na desno stoji šarna. Pod Golvikom kje pa živi tisti lik — sem vedel — sivi prežlač izza vrat. Naravnost pred gručo, ko hodi s pogreba, na drugi strani mesta, za mestom, daleč za barjem, stoji Rima.

A doktor je gledal naravnost dol predse, na videz v lastna velika čizma, ki sta, v enakomerni menjavi, hodila, odhajala izpod plašča in nesla plašč po rdečem prahu, odnašala čez blede ruše, proti mestecu z gradom nad strehami. Tudi grad je iz daljave veselo igračkasto pomanjšan na velikem senčnem zaslonu Rime.

V resnici še ni tako star — reče kdo, in kdo drug je dostavil, da je to zaradi las in drže: s Stankom sta bila istih let, skupaj sta študirala.

Rajni je pripovedoval o sošolcu z univerze.

Bil je eden njegovih poslednjih obiskov. Ali pa je prišel prav takrat zadnjikrat. Prvikrat je to pot sédel — ne da bi pomišljal kot prejšnje čase,

še malo hodil gor in dol, postal pri peči ali pri oknu in sedel potem na navaden stol — v starinski leseni naslanjač nekdanje, zdavnaj rajne mame. Z gladkim in rjavim čokatim obrazom, z ravnim topim nosom in krepkim obradkom, in z redkimi, stvarnimi kretnjami, je bil videti odločen kot zmeraj, samo mogoče malo razmišljen, morda zato, ker se je pripeljal, kot je povedal, z avtobusom, ki je vozil od srede mesta, vsak dan samo ob določenih časih, tu mimo daleč ven na polje — prej ni nikdar stopil na tramvaj ali sedel v avtobus. Preziral je, mislim, vsa mestna vozila in vožnjo po mestu in bližnji okolici, čeprav ni o tistih, ki so se vozili, nikoli rekel nič prezirljivega.

Naslonil se je daleč nazaj, da je gledal obraz čez nas v kot stropa.

Doktor — je pravil nekdanji stric — je pravi čas pustil trgovsko šolo. Potem je bral samo še romane, študiral kenguruje in kačje pastirje — hodil zraven poslušat predavanja iz prava — pa opice, muhe, slone in deževnike: njihove značajske poteze, vsakdanje početje in vsakodnevne opravke ter vedénje ob posebnih priložnostih, kakor je poroka, porod in pogreb — tako je govoril o teh rečeh. Take stvari so sošolca privlačile. Pri teh stvareh ni bilo kaj vzeti v roko, niti zrnca kave ne, nič prijeti — kaj šele parnika! Z navdušenjem je zmeraj razpravljaj, vselej se je rad pogovarjal, o vseh mogočih in nemogočih rečeh. To je bilo še v Vindoboni — tako so v družini pravili mestu, kjer so takrat vsi študirali — takrat sta bila veliko skupaj, veliko sta se pogovorila.

— Tu me je obiskal včasih v pisarni, je rekel, danes sem bil prvič sam pri njem, med njivami, vranami in travniki. Sošolec je malo veliko popil. Bil je v majhni kocki z najtanjšimi stenami. Bile so tanke kot stranice šklepetajočega vozila, ki je vozilo rajnega strica s polja za mestom nazaj proti mestu. Minuli stric ni prihajal iz mesta, ampak z zadnje postaje: pripeljal se je nazaj. Počez se je vrnil na glavno cesto, doktor je malo preveč popil, gospa mu je pokazala pot. Vso pot je nekaj pripovedovala, bilo je nekaj pomembnega, pomembnega zanj, ne zanjo, je rekel, a že ni več vedel kaj, čeprav sta še pravkar hodila čez polje, spremila ga je do končne postaje.

Uolknil je z rahlo odprtimi usti, kot bi se trudil domisliti, kako je od tam, daleč zunaj v polju, pri sošolcu doktorju v tanki kocki in na travnikih s tujo gospo ob strani, zdaj naenkrat tu v jedilnici, v lesenem tronu svoje mame. To se je videlo po pogledih: najprej je dolgo gledal v zid, v tisto stran, kjer je za steno in za drugimi hišami ležalo polje, potem je hitro povetil oči dol na ročici lesenega stropa. Naenkrat je oči zaprl in še dolgo molčal, kot bi že malo umrl. Potem je bilo videti, kot bi se zdrznil po vsem telesu, čeprav ni bilo nič videti, komaj zaznavno je trenil z očmi in je že govoril naprej:

Z avtobusa, sem ga zaslišal, je naenkrat zagledal skoz šipo — prišlo je čisto nepričakovano, najbrž, ker se je peljal z druge strani — dobro znani pogled na ta konec.

— Pa sem stopil dol, in zdaj sem tu! Preminuli ujec se je vzravnal in se živo ozrl po nas. Živahno je rekel, da je ta stran mesta lepša: od zdaj naprej bo rajši hodil na dolge sprehode samo še na polje. S polja, je rekel doktor v kocki, so hribi tudi videti lepi. A kmalu je spet omahnil nazaj, spregovoril bolj tiho in s premori, tako kot je govoril prej, in povzel, kjer je prej začel:

Sošolec doktor je doktoriral menda iz živalstva. Ni bilo tako: doktor prava je bil. V sámem, zelo dolgem naslovu njegovega doktorskega dela je bilo nekaj o izvoru prava — ampak tudi nekaj živalskega, kot o nagonskem pravu živali pri vseh više razvitih vrstah, ali nekaj podobnega. Spomnil se je še malo več, morda, ker je bilo tako daleč: glavni del spisa je govoril samo o razvoju velikih sesalcev v primerjavi z razvojem žuželk in v zvezi z nastajanjem novih vrst rastlin — največ je bilo o življenju in o zanimivih navadah raznih vrst zveri in velikih opic, pa tudi o slonih in o prašičih. Vendar je bil to v bistvu spis o prirodnem izvoru prava, ali pa o izvoru prirodnega prava. Morda je dokazoval reči, ki jih niso pričakovali — daljši sklepni odstavek dela je baje zagovarjal stari Lex talionis, čeprav ni znal sošolec niti muhe ubiti — a razlagal je misli z resničnim znanjem tako živalstva kot pravištva, odlično je zagovarjal svoj spis in je brez težave dobil doktorat.

Ves čas je zraven pisal pesmi, še ko ni bil več študent in ko se je vrnil iz Vindobone. Včasih so kakšno objavili v kakšnem manj pomembnem listu. Pozneje je pesmi zbral in izdal v mehko vezani knjižici v samozaložbi.

Napisal je samo še eno knjigo. To je bila daljša razprava, mogoče nekaj o žuželkah, a ravno toliko o ljudeh, o njihovem početu in življenju. Mrtvi stric ni o vsebini znal povedati več, mogoče, ker ni bilo tako daleč nazaj, ali, ker ni prebral rokopisa. — Rokopisa mi ni dal prebrati, je rekel, morda, ker mu nisem rekel zanj. Ko je bilo pisanje končano — trajalo je nekaj let — je takoj nesel knjigo založbi. Niso je takoj zavrnili, vrnili so jo čez leto, z obžalovanjem. Urednik založbe je bil bolnik, ni se smel razburjati, znanci so vsi vedeli, da ima velike težave s srcem: tako jim je pripovedoval, odkar je postal glavni urednik. Potem si je vzel spet bolniški dopust, odpeljal se je na oddih, v ugodno, drago zdravilišče, morda na čistem zraku v planinah, mogoče pod milejšim nebom ob blagem morju v spokojnem zalivu. Šaljiv list v mestu je kmalu prinesel smešno risbo doktorja. Narisana je bila samo glava — zlahka se je prepoznalo obraz, čeprav je bila popačena v značilno podobo potepenega psa z visečimi uhlji in dolgim gobcem, ki je imel nataknjena nizko na smrčku majhna očala in je nesel v zobeh veliko kost. Pod njo je bil stavek iz njegove razprave: Hrbtenica vam zginja hitreje kot psu, pes še potrjuje svojo prosto osebnost, ko se upa na lastnem dvorišču postaviti proti večjemu psu. Zraven je bila zgodbica, kako je zadela urednika kap, potem ko je do kraja prebral to prazno blodnjo na meji norosti, norčevanje iz zdrave pameti, najbrž sad pijanske blaznosti. Pisec te zgodbice in ilustrator je bil blede mladenič

z otroškimi obrazom, z akademije za slikarstvo. Bil je iz pridne, premožne družine. Nekoč si je izmislil in šel, ves čas ni spregovoril s starši in je poskusil živeti po svoje. Potem se je vrnil nazaj k očetu in si raje pustil rasti brke, začel risati in pisati za časopise in šel v lahko službico na sodišče. Doktor drugje ni več niti poskušal, čeprav mu je urednik šaljivega lista, ki je poleti in pozimi hodil po mestu v čisto oglatem, debelem karirastem suknjiču, rezko razložil na cestnem oglu, da je hotel obračunati samo z urednikom založbe, za doktorja pa je bila ta objava izvrstna, in zastonj! reklama. Pri uredniku šaljivega lista, ki je kar naprej govoril, da je ta ali tudi ona stvar prvovrstna ali izvrstna, nobeden ni nikoli vedel, kdaj govori resnico, kdaj laže. Doktor je dolgo premišljeval, sedel notri v kocki in razmišljal, zaman, kako bi prišel do denarja, da bi knjigo natisnil sam — stalo bi veliko več kakor tanki zvezek pesmi. Lepega večera se je vračal čez polje. Brez misli je gledal alpsko pogorje. Od pogorja so v tej večerni uri ostali komaj še vidni samo, v somraku bleđi, najvišji grebeni, hrbtenica iz večnega snega, ki je na videz prosto visela v temni modrini tal, bregov in neba, kot okostnjak morske prikazni na dnu nekdanjega morja. Ta hip mu je šinila v glavo misel. Drugi dan je začel sam sebe prevajati. Prevedel je vso knjigo v tuj jezik in jo poslal tuji založbi, ki je rada tiskala nova dela vznemirljive razmišljajoče vsebine. A ravno takrat so v tisti deželi zavladale črne roparske mravlje — to so bile njegove besede — tako tudi v prevodu knjiga ni izšla.

Najbrž ne bi imel nič več sreče — tako je mislil minuli ujec — samo za ljudi bi ravnal bolj po pameti, ko bi ostal v pravništvu. V tej ali oni pravniški službi v kakšni pisarni ni nikjer ostal dolgo.

— Te zadnje čase se preživlja kot potnik zavarovalnice, je odgovoril pokojni stric na vprašanje.

Iz kocke na travi, kjer je prebival — prebival je napol pod zemljo, nekje daleč zunaj za mestom, je odhajal dan za dnem čez polje po dolgih poteh za tem zaslužkom. Med hojo so mu hodile po glavi neslišne besede nove pesmi, daleč zadaj za glavo je pritajeno cingljalo in včasih je na poljski stezi v hipu potem tiho švignilo mimo hitro dekle na neslišnem kolesu. Hodil je po hišah, po vilah na polju in po hišah predmestnih cest ali prvih vasi za poljem. Zavarovanim hišam je zraven ponujal tisto knjižico pesmi. Bile so zmeraj v aktovki. Potegnil je knjigo iz aktovke in jo prodajal z besedami: To je sama najčistejša, pristna inspiracija!

— Takrat so res bili še taki! bi rekel — ko bi ravno ne bil na pogrebu.

Tudi pokopani stric Lumpi se je tu nasmejal. Tudi ta smeh ni bil noben posmeh. Smeh sam je imel premalo zob, preveč plomb iz mehkega zlata, in usta so takoj dodala, da je tudi v njihovi glavi najbrž preveč fantazije, a ta se je do zdaj zmeraj držala samo bolj prijemljivih reči, če ne nasadov kave za morjem in parnika, ki plava tja, se je pa obrežnih ladij, čisto po njihovem voznem redu gori na steni notri v pisarni in žive skale zunaj v naravi. A doktor je imel zmeraj rad neznane in neprijemljive

reči — bolj ko so visele v zraku, rajši se je zagrizel vanje — mogoče, ker je te vrste reči tako nemogoče dokazati, je končal nekdanji stric.

Ko je prišel, je bil videti malo razmišljen, morda zaradi avtobusa, ko so konci polja in začetki mesta neslišno vstajali iz večera in izginjali mimo za šipo, samo kot neprijemljive prikazni, ki so ostale od reči, ki jih je vse življenje gledal — na koncu, ko je vstal in odhajal, pa je bil videti zamišljen, kot bi mu prvi obisk pri sošolcu, šele ob pripovedovanju o njem, prinesel pred oči reči, ki jih do takrat ni zagledal, in o njih ni nič spregovoril.

Na tem zadnjem obisku je govoril samo o sošolcu, doktorju v kocki, a povedal o njem pravzaprav ni veliko, morda sam ni znal povedati več.

Prvi čas po pogrebu strica smo mu nekdanjega sošolca včasih malo obiskali.

Kocka za poljem za tem mestnim delom, ki mu ime ves čas beži iz te glave, je bila zunaj majhna vila, že precej olupljena, a še zmeraj brez ograje, znotraj komaj tesna hiša, z neredno postavljenimi prostori z veliko pretenkimi stenami. Pod nebom se je od daleč bleščala, notri je za majhnimi okni pod nizkimi stropi zmeraj malo temačna.

Vhod je čez nekaj betonskih stopničk. Na njih so stali stari kuhinjski lonci s cvetočimi rdečimi rožami. Za hišnimi vrati gre kratko stopnišče naravnost naprej gor do vrat gospodarja, ki živi v visokem pritličju, in drugo nazaj za vogal in dol v klet. Pred vrati stanovanja v kleti je hodnik zmeraj lisast kot krkonov hrbet, ki vzame s sabo senco, ki bitje v nji živi, kamorkoli odnesejo noge žival. Hodnik je bil lisast od lužic in skorjic: polovica kleti z betonskim podom je tukaj skupna drvarnica in zmeraj mokra pralnica. Dan pada na glavo čez betonske stopnice, komaj so noge stopile iz dneva, so jih hotela znova ravna tla pod stopali v istem hipu spodsekati. V poltemi so oči s težavo prebrale na vizitki na vratih: Dr. iur. —. Vizitka je bila zelo stara, razjedena in lisasta, imena oči niso mogle več najti, sčasom je čisto izginilo. Kratka in trda črnikasta metla, spodaj poševno zalizana, je slonela zraven podboja pri vratih. Čez vrata se pride v kuhinjo. Kuhinja je bila prvi hip, po temni zmedbi spredaj v kleti, zelo svetla in lična, resnično mikavna, mikavna morda tudi zato, ker je tako majhna kot kabina na ladji. Zadaj, za kuhinjo, je soba. Soba je večja in štirikotna, še globlja, ker ima prav tako nizek strop in eno samo kvadratno okno.

To je navadno staro okno, a od vseh takih, tujih kukál mogoče najbolj svojevrstno. Od nekoč, ko so jo zidali, je ostala za hišo plahta peska, ki je ravnokar škripal pod nogami, ko so šli trkat na to okno: skoz okno peska več ni videti, ampak samo, tik pred nosom, posamezne kamenčke, ki nista niti dva enaka — tudi širokega travnika, ki smo čezenj prišli, ni bilo več nikjer, zato pa pod kamenčki lahko vidim v resnici, kako iz zemlje rase trava.

Doktor je povedal, da v gluhih nočeh, kadar ni videti lune na nebu in ni od nikoder nobenega vetra — v zavlečeni noči tik pred dežjem, tudi

sliši travo rasti. Izza mize je bistro pogledal čez rob očal doli na dolgem nosu. Takrat se zazdi, kot bi mu iz čela, iz obrvi rasli tipalki, ki sta s konicama, začutim, z zalomljenima vršičkoma, v hipu prebrzeli obraz, ga do kraja raziskali in brzojavili sporočilo naprej za visoko čelo, pod šop zeleno sivih las.

Sošolec doktor je preveč živ — take je včasih najlaže ubiti, je takrat, ko je bil pri nas zadnjikrat, rekel rajni stric Stanko.

Ta pogled s tipalkami ni bil niti malo strašljiv, posebno, ker sem moral hkrati opazovati usta pod njim: usta so bila vrečasta, v vreči je bil mlinček, ki je mlel bučne pečke, lahke kot peresca, gladke, in nedolžno zamazane bele barve. To počne — je rekla žena — zato da bi se malo zamotil in ne bi toliko kadil. Potem je spet obmolnila. Možu je roka ves čas krožila iz žepa k ustom in nazaj v žep. Tam je bila papirnata vrečka, iz nje je roka nosila pečke, včasih robec, in z njim potegnila čez ustni. Zraven lesene noge stola je ležal na tleh odprt časopis. Od prijaznega gospodarja sta vsak dan dobila list od prejšnjega dne. Časopis sta uporabljala zato, da sta odlagala nanj smeti in odpadke, najbrž smetišnice nista imela. Na papirju sta že ležala dva ozka jabolčna ogrizka, dve tanko odrezani sirovi skorji, nekaj krušnih drobtinic in lupin bučnih pečk — neznatni kupček se je ves zgubil v prostrani časopisni strani, med krepkimi črnimi naslovi in nežnimi stolpci, senčnimi obrazi. Ko je odhajala roka od ust, je spuščala zraven nove lupinice, da ne bi nasmetila mize. Zraven miznega konca na moževi strani je spočetka kot nema sedela žena.

Žena, gospa Mántis, je pletla. Delala mu je nov šal. Bila bi lepa ženska, so rekli, če ne bi nosila teh svojih očal pa ko bi ne bila tako suha in preščipnjena kot osa. In, tako kot osa, je še tik pred očmi, kot je takrat bila, bila zmeraj odmaknjena — ne samo za brenketanjem in pobliskavanjem *dolгих pletilk. Za njimi je malokdaj spregovorila, a veliko, zdelo se je, videla.* Očala so bila velikanska, rahlo obarvana sončna očala. Nosila jih je poleti in pozimi, na prostem in znotraj, pri dnevu in luči, in zmeraj je sedela vzravnano, tako kot takrat, kadar sem jo še videl — z rokami in nogami v samih oglih in kotih, v gležnjih, kolenih in kolčnih sklepih, v komolcih, zapestjih in v prstnih členkih, tudi oblačila je imela iz gladkega in trdega blaga: tako ji je bilo telo sestavljeno iz samih ravnih, tu motno si-jočih, tam senčnih ploskev — povrh se je rado ogrinjalo v jopo, ki jo je napletlo samo, in jopa, dolga, ohlapno viseča, z visečimi zvonastimi rokavi in vzorci s samimi luknjami, je spominjala te oči, ki so gledale še malo let in so bile takrat še sveže, na mreže, mrežasta krila, zapredke.

Ostal sem pri oknu in sem gledal, kako so začele padati — na kamne, prst in liste trave — prve debele kaplje dežja po tistem dolgem indijanskem poletju, in vprašala je, če imam dež rad.

— Rad ga gledam od znotraj, zunaj — sem ji priznal — se bojim dežja.

Nato je gospa odložila pletenje — vstala, stekla iz sobe čez kuhinjo v klet: lesene coklice za domá so odsekano zaklopotale, zmeraj bolj daleč,

zmeraj manj slišno, najprej po lesu, potem po betonu. — Pojdi, je klicala s hodnika, samo še oddaljen glas izza zida, — boš videl, da ni nič hudega, samo malo vode z neba!

Nerad sem pustil pogled skozi okno in sledil gospe Mantísi v nevidno klet in iz nje gor na prosto.

Gospa se zunaj zavrti, jopico zažene stran, in začne na mestu plesati charleston: kolena se tiščita skup, stopala odletavata, da odletita coklici, padeta daleč stran na tla, lahtí pa vozita kolo in lovita dež v dlani — dlani se včasih skleneta, pod brado, nosita obraz, a lákti utripajo iz ram gor in dol kot krila. Zraven zapoje, zabrenči, s prijetnim glasom, a z manj posluha, na priljubljeno vižo nove besede, otročjo otroško pesmico, o vrani in o kumari, ki sta prišli v prvi april, in pride dež, dežnika nimata, pa pravita, da ju ni nič strah dežja.

Zadihani glas se vmes včasih pretrga. Potem roki pograbitata tile dve roki — krepkejši kot zdajle, čeprav še otroški — in hitro se zavrtiva okrog. Skupaj noriva v šumenje dežja, zmeraj dalj od hiše stran, pod mokrimi udarci kapelj, ki padajo zmeraj hitreje in gosteje.

Nenadno, kot je začela, gospa preneha. Steče, natakne coklici, brž pobere jopico — zraven še malo ne skrči kolen, ampak se gibko predkloni s telesom — se spet vzravna, pogleda v zrak, se skremži, pokrije teme z dlanmi in zbeži nazaj za vrata. Ko sem jo videl táko, sem vedel, da tudi sama ne mara dežja, pa je vseeno šla na dež in se mu nastavila.

Od tega dne se pótom v dež nisem več toliko izmikal, a malo sem se jim vseeno še.

V kuhinji je potem roka z brisačo rahlo obrisala tole glavo, ki je bila takrat malo manjša — če ni bila čisto druga glava. Naenkrat podrgne brisača trše, vsa glava začuti na lastni koži, da je roka malo jezna, ker je šla njena gospa na dež, zato da se dežja ne bi več bal. Prsti spet rahlo poravnajo lase — bili so drugi, gostejši in daljši lasje — za hip obleži dlan mehko na temenu, zasopli glas reče: — Saj si junak! in gospa steče v sobo, nazaj k možu.

Mož je medtem le prižgal cigareto, čeznjo se nemo ozira k oknu. Pogovarjati so se prenehali.

— Stanka pogreša, je rekla gospa, zdaj lahko razpravljata samo še s hišnim gospodarjem.

Gospodar — res je že bolj star — je bil najbrž edini v mestu, ki je verjel še v čarovnice. Nekoč je bral staro pogrošno knjižuro o skrivni, skrivnostni vedi in vednosti, čarovništvu in čaranju, piramidah, prerokbah in vedeževanju, in verjel in razumel je vse dobesedno, kar je tiskanega kjerkoli prebral — ko so ubili na tujem Viteškega kralja, je ves dan resnično žaloval. Ne enkrat je doktorja prepričeval, da je sam na svoje oči videl pri delu čarovnika. Bil je lep poletni popoldan. Gospodar je stal pri odprtem oknu, čez polje je prihajal kaplan. Šel je v črnem talarju do tal, počasi je stopal po poljski stezi, ne da bi odmaknil oči od majhne črne knjižice: odprto je nesel v roki pred sabo in jo spotoma pridno bral.

Naenkrat je knjigo hitro zaprl, se ozrl gor v nebo, privzdignil z drugo roko haljo, in je stekel, kar je mogel, počez po travi med prve hiše. Takrat je zagrmelo, sredi dne se je stemnilo, potem sta bila zrak in zemlja v hipu zimsko bela: usula se je toča. Točo je naredil s pomočjo črnih bukev kaplan od bližnje vaške cerkve. Ta kaplan zna delati točo.

To je hotel dopovedati doktorju, ki ne verjame v nič več na svetu, še v to, kar vidi na lastne oči, ne. Doktor okorno sname očala in se osuplo ozira okoli. V obe okrogli stekli očal je priplaval, nevidno kdaj, svetli štirikot okna, usločen, pomanjšan in poševno spotegnjen.

— Doktor je tako gospodarju tudi povedal naravnost v obraz, drugi ljudje pa ne tako. Gospa Mantis spregovori kot za nas, a morda je povedala bolj za moža. Potem se je spet zagledala mimo doktorja in čez nas, naravnost predse, na drugo stran.

Gospa Mantis ni bila Mantis, samo klicali so jo tako, morda, ker jo je mož za šalo včasih tako imenoval. V resnici je bila Manica.

Bogomoljka — je govoril — *Mantis religiosa*, je strašna roparska žuželka: soproga požre tisti hip, ko jo ima najbolj rad in je z njim zanosila.

— Res, kar glavo mu odgrizne, je rekel in si v smešnem strahu z rokavom hitro zakril glavo. Izza rokava je povedal, da zato iz previdnosti rajši nima otrók.

Otroka — bodo pravili malo pozneje, komaj smo se poslovili in krenili čez polje nazaj — nimata, ker ne zmoreta, da bi ga preživljala.

Pri bogomoljki je bilo najbolj značilno, da ne teka okoli, kot poljski brzec, ampak mirno sedi in čaka, s privzdignjenim oprsjem in glavo in s pobožno sklenjenim sprednjim parom nožic, da pride žrtev sama k nji. Kril samica nima za letenje, leteti znajo samo samci — samica s krili samo maha in šumi, da se ponaša in razkazuje ali straši in odganja druge enako hude živalce: to pa počnejo, seveda, vse ženske, je razlagal gospod in utripal s tipalkama.

Gospa mu je slepo segla po roki, zraven je zmeraj še gledala naprej čez sobo, nekam čez, morda samo v okno, morda kam drugam.

Dež zunaj je odšel naprej — ko sem se vrnil nazaj k oknu — ali pa tistega naliva — in rajanja z gospo Manico? — morda v resnici ni bilo. Nebo je bilo čisto jasno, na tleh je bil že velik mrak. Trave in kamni so pred očmi, če sem jih hotel pogledati, hodili na mestu, odhajali: brez lastne barve in oblike so se objeli, shlapeli v senco, ki je ležala do obzorja. Čez nizke, nevidne hribe te sence je komaj opazno rasla Luna.

Bil je tisti čas dneva, ko si po vsem mestu, čeprav na redko raztreseni, skriti za vrata, omare in stene, nekateri sami sebi pripovedujejo pripovedke.

Ozrl sem se. V temni sobi je slišati samo udarce pletilk. Nisem vedel, kaj je bilo, ne, od kdaj — morda odkar sva z gospo zaplesala, če sva — a ves čas je, v teh prsih nekje, igrala ušesom muzika: godbe, ki sem jih kdaj poprej slišal, bučeče godbe na pihala, za praznike in slovesnosti — zdaj so vse utihnile. Daleč stran, vendar slišno v resnici, ne morda le v spominjanju, v tako zelo veliki daljavi, da je glas komaj prišel do ušes,

in hkrati še zmeraj v notrini pod rebri, a tam prav tako daleč stran od te glave, je udarila topa glava tolkala na véliki boben en sam udarec — takoj sem spet pogledal čez okno: Luna se je odbila od zemlje, prosto je obvisela nad hribi. Bilke so se spet prikazale in obstale vsaka zase, a postale so čisto drugačne.

V sobi naglas zarožljajo pletilke, in takoj utihnejo. Nekdo je vstal, hodi, prižge luč. Bil je gospod, zdaj obesi čez okno odrezano rjuho za zagrinjalo. Hitre pletilke v luči veselo, še hitreje zaklepetajo v lastnem nerazumljivem jeziku. Roki, ki plešeta z iglami, sta lepo porjaveli od sonca: ravno tiste dni, komaj za stričev pogreb; sta se vrnila s počitnic na morju.

Odkod tema dvema denar za na morje? bodo rekli pozneje tega večera, ko smo sami hodili nazaj.

Bile so bolj kratke počitnice, a bile so prve po dolgem času, in njune prve skupaj na morju, je povedal gospod — do letos, je rekel, še ni videl morja od blizu: gospa Manica ga je komaj prepričala, kako bo za njiju oba morje dobro.

— Doktor težko prenaša vročino, je rekla žena, ni mu do sončenja.

Hišni lastnik pa je pravil okrog, da je čez njuno kletno okno včasih videl gospoda v sobi brez srajce: gospod doktor je bil bel kot polž, zato mu je bilo nerodno, da bi se sončil in šel na kopanje, in se kazal drugim ljudem.

— Polž, je nekoč rekla Mala frajla, nosi svojo hišo s seboj, človek ves čas hodi po nji, v samo malo večji polžasti hišici, dokler diha in stopa po zemlji ali leti na Mars in na Mesec: vse, kar vidijo oči — tudi oči so koščki sveta, vse, kar je okrog njih, jim je dom, zato imajo vse tako rade, od trave na tleh do rimske ceste na nebu.

Na morju je sedel na bregu, je pripovedoval naprej o njunih prvih počitnicah doktor, z brega je gledal, kako plava gospa. Gospa je imela rada sonce in vročino in kopanje, plavala je kot riba, nad vodo in pod vodo. Pod vodo je plavala nazaj k bregu. Tam je naenkrat zrasla iz vode, se spet potopila do vrata v morje. Tako je ostala, v vodi do vrata, in se mu je zmrdovala, od sonca in morja črna v obraz. Ob glavi, manjši v kopalni kapi — in hotela je imeti črno — mu je migala s prsti in kazala rožičke. Gospa je bila sam morski vrag s črno mrdo in rogovi, taka kakor riba skat, imenovan morski hudič ali manta — na polju je mantis, na morju je manta, je rekel, se delal, da se je boji.

Veliko kasneje tisti večer, ko smo odhajali v posteljo, bom slišal, kako so vpraševali: Zakaj tadva govorita zmeraj drug za drugega ali eden za oba?

Potem je gospod na ves glas priznal, da mu je bilo všeč na morju. Gospod je govoril zmeraj bolj glasno, z navdušenim glasom je opisal življenje na plaži in v hotelu.

Hotel na morju, ki sta v njem stanovala, mi bil ravno najboljše vrste, je previdno začela gospa. Bil je majhen in star, bolj na koncu, kakor da

vse malo razpada, vsa hiša malo razmajana, stopnice in kljuge in druge reči, in tega in onega niso imeli.

— Zato pa je imel hotel lastno Smrt, da so ti jo pokazali od blizu, je rekel mož in utripnil s tipalkama.

— To je tak hotel skoraj moral imeti, je rekla žena in se smejala, takrat se je prvič zasmejala, — in jaz sem jo prva zagledala in jo pokazala doktorju.

— Kakšna pa je bila? sem vprašal.

— Oh, bila je v zelenih hlačah, je odgovorila gospa.

(Nadaljevanje in konec prihodnjič)

O pojmovanju nacionalne kulture in književnosti*

Predrag
Matvejević

Pojem nacionalne kulture je nemogoče ločiti od pojma naroda. Nacionalna kultura nima enakega pomena v vsakem narodu in v vsakem obdobju nacionalnega življenja in razvoja.

Definicije nacionalne kulture v našem času se po navadi razlikujejo po tem, v kolikšni meri ohranjajo tradicionalne pojme naroda iz preteklega stoletja (kot bolj ali manj homogene celote z združevalnimi integrativnimi ali državotvornimi funkcijami), ali pa po tem, koliko se od njih ločujejo in upoštevajo nasprotja (družbena, razredna, kulturna) dosedanjih nacionalnih skupnosti.

Preden je francoska revolucija razglasila pravico in potrdila status naroda, so obstajale etnične skupnosti z bolj ali manj izraženimi nacionalnimi posebnostmi, tako civilizacijskimi kot državnimi in kulturnimi. Od renesanse do razsvetljenstva si je evropska kultura prizadevala za univerzalne ali kozmopolitske modele, vendar so imela ta prizadevanja vtisnjena znamenja svojega izvira in nastanka. Primerjave s starimi, klasičnimi kulturami, kot sta bili grška in latinska, razumljeni kakor univerzalna osnova in vzorec, so spremljale razpravo o vsaki posamezni kulturi (in še predvsem o literaturi).

V Evropi narodov se v XIX. stoletju oblikujejo *narodni-države* in nacionalne kulture ter književnosti. Razvoj posameznih nacionalnih kultur je med drugim odvisen tudi od tega, koliko so določeni narodi združeni in kako so konstituirani, ali imajo svojo državo ali ne.

V evropskih narodih-državah, ki niso pod tujo vladavino, predvsem v najmočnejših, si državna organizacija prizadeva centralizirati nacionalno kulturo in jo ohraniti pod svojim nadzorstvom. Kulturne in prosvetne insti-

* Odlomek iz neobjavljene knjige *Jugoslovanstvo danes*

Gregor
Strniša

Rhombos

(Nadaljevanje in konec)

Smrt na počitnicah

A to pove gospa Mantis drugje — neki drug večer, nekje v drugem prostoru.

Prostor, ki gledam v njem prejšnje osebe, je kuhinja z oknom na mesto in Golvik, z dvoriščem pod oknom in z nebom nad njim — a nebo se tiste dni malokdaj vidi —, s štedilnikom iz belih kahlic in z belo prepleskanim zabojem za premog.

Na zaboj je prisedla gospa, skupaj sediva zraven štedilnika. Pri štedilniku ji je topleje, v njem še dolgo v večer dogoreva premog, od časa do časa zaprasketa. Oni trije so ostali pri mizi, kjer smo ravnokar povečerjali.

— Bila je taka kot stara gospa, reče gospa o hotelski smrti.

Odkar se je začela zima, ne pridemo več na polje in k njima: onadva hodita sèm na obisk, prihajata skoraj vsak večer. Nocoj so ju, kot v šali, vprašali, če nimata nikjer drugih znancev. Od tega večera ju ni več bilo.

Ko prideta, skupaj večerjamo, hrenovke, krompirjevo solato in kavo ali safalade v solati in kavo. Zato pa prineseta s seboj radio, ki ga v tej kuhinji ni še bilo. Bil je najmanjši, kar jih bom videl, precej bolj visok kot širok in koničasto zaobljen proti vrhu, kot jajce. To je jajce iz lesa, ki govori in vmes včasih zapoje. Taki so samo strahovi — otipljivi, vidni z vseh strani —, ki strašijo po svetu neživih stvari. Trdo jajce lesene prikazni, ki ima že usta in oči iz mehke, gladko napete tkanine, je doktor pazljivo prinašal pod roko, skrbno povito v star časopis. V predsobi sta odložila dežnika in oba z ženo sezula galoše. Gospa odmota v kuhinji jajce, gospod ga priklopi, priveže z žico na pipo in ga posadi na vrh kredence. Tam, visoko nad nami v polsenci — beli krožnik svetilke potegnejo niže — govori pritajeno, veselo prepeva.

Tudi tokrat, ko sta poslednjič tu, sta prinesla radio in sta še zmeraj govorila o njunih prvih počitnicah, ko je bilo še poletje, na morski obali. Sošolec doktor je tu zelo tih. Če pazljivo prisluhnem nazaj, se zdi, da je bil vsak večer tišji. Tega večera skoraj ni spregovoril, in če je, je takoj ob-

molknil. Samo na koncu, ko sta odhajala, je bil slišati tak kot nekoč, ko smo včasih prihajali k njima in je bila tišja gospa. Gospa je govorila tu več, a gospa, kadar tu kaj pove, pove bolj za tale ušesa, takrat malo tanjša in veliko bolj sveža, kot pa za óna, ki čepijo nad mizo.

— Čeprav je bila bolna in stara, pripoveduje gospa naprej, je na svoj morski oddih prišla sama, še psička ni imela s sabo, nikogar ni bilo videti z njo.

Nista videla, kdaj in kako je prišla. Ko sta prišla, nje ni še bilo — drugi dan, komaj sta zjutraj vstala, je Smrt sedela na terasi.

Imela je žolte in sive lase, še zmeraj malo valovite, a gladko počesane ob glavi in zadaj zvite v veliko figo. Široki obraz je imel majhen nos in zelo temno kožo, kot buldog. Na tem obrazu buldoga so bila čisto črna sončna očala, na soncu in v senci, čez dan in o mraku — zmeraj, zunaj in znotraj hotela. Celó na plaži, sredi sončnega dneva, je stara žena imela na sebi zmeraj isti rdeči sviter.

— Ne, niso bile živo zelene, bile so ubite olivne barve, tudi sviter prsteno rdeč kot opeka.

Nikoli je nista videla v krilu. Bila je vsak dan v teh dolgih hlačah in ohlapnem starem puloverju. Smrt je bila bolj nizke postave, čokata in malo trebušasta. Ni bila ravno najbolj obilna. Druge tuje gospe, ki so bile tam, so bile dosti debelejše.

Taka je hodila okoli. Hodila je hudo počasi, opirala se je na palico. V resnici morda niti ni hodila, nista je videla, da bi: zmeraj je nepremično stala ali, še rajši, mirno sedela. Mogoče je šla kot gosenica ali lazila kot velik polž, nevidno za oči ljudi.

Ko bi ne bil na pogrebu, bi rekel, da so polži po svoji podobi in veliki počasnosti videti težji, kot so v resnici. Vem, kako sem bil presenečen, ko sem prvič vzdignil polža za hišo, in je bil tako lahek. — Polži, je rekla nekoč Mala frajla, so nekoč davno ostali na zemlji, ko je morje odteklo drugam, ostali so tu brez glasu in ušes, tu malo jedo in se hranijo s kodrastim listom zelene solate ali z rdečo jagodo: z glavami in s srci vrta. Vrtne jagode, zgoraj debele in spodaj — je rekla — potegnjene v tope konice, povešene k zemlji s kamnatih robnikov, rastoče na robovih gred, so nešteta srca vrta, viseča ven na zunanjo stran, vsem na očeh, nepremična in hladna: v nasprotju s srci, ki, nevidna, utripajo v temni zmedi v notrini živalskih teles.

Ves čas počitnic je gospa Mantis gospo Smrt samo enkrat videla iti: šla je s palico, zelo previdno, od točilnice nazaj k mizici, spodaj na terasi nad vodo — doktorja ravno takrat ni bilo, gori v sobi je spal po kosilu — sama si je nesla k mizi poln kozarec konjaka, spet obsedela ko malik. Vse dni je presedela pri mizi ali daleč zunaj na skali, če je bilo več ljudi na terasi — čeprav jih ni bilo nikdar preveč. Hotel je bil ves čas napol prazen.

Vseeno je bilo življenje v hotelu polno novih reči in pisano: pri vhodu so stali oleandri, na terasi veliki sončniki, rdeče, rumeno ali modro

beli, na pesku so ves dan kričali otroci. Otroci je niso motili, narobe, rada jih je poslušala, je odgovorila gospa. In v sobi sta imela ta radio.

Gospod se hitro ozre navzgor, oba z gospo se hkrati ozreta v leseno jajce v poltemi. Doktor nikoli ni bral časopisov, a rad je poslušal radio — rajši kot vesti, reče žena, poslušaj muziko in petje.

V temnem jajcu igra godba, potem v njem zapoje z deklinškim glasom. Pevka je slišati krepka mladenka, zagnano prepeva v neznanem jeziku: najbrž je še doma v svoji sobi, a zdajle beži na počitnice k morju — že za oknom se mesto pod jutranjim nebom lesketa in preliva do gričev obzorja kot morje ob jutru v širokem zalivu — teka iz kota v kot, da je malo zasopla, po veseli sobi v veselem neredu, in hiti pripravljati kovčke — sveža jutranja deklica v jutranji halji, razmršena in bliskajočih se oči — zraven vsak čas postoji, se ozira po kotih, ki plavajo v soncu svežega poletnega jutra, upre roke v boke in se jezi, ko se po vsej sobi razmetane reči bleščijo in jo slepijo v oči, jezi se s prijetnim nizkim glasom, ki je zmeraj bolj zasopel — na koncu vsake kitice ogorčeno vzklikne: — Uh — uh — uh!

Zunaj na skalah je bilo divje vroče. Nobenih dreves ni bilo. Po bregu za njo so rasle samo krmežljave pritalne sredozemske rastline — pritličke, ki so videti take kot žuželke v svetu rastlin. Spredaj je bilo morje. Na skali zraven je stal kozarec. V soncu je živo rumeno sijal in steklo se je na daleč bleščalo. Vročine, kazalo je, ni čutila. Sedela je prav tako nepremično, v dolgih hlačah, šolnih, jopi do ušes, kot je sedela v hotelu na stolu. Ko sta šla mimo, ni trenila z obrazom. Obraz je bil čisto zaprt, brez izraza, kot neolupljena pomaranča. Očala so gledala čez zaliv.

Za zalivom, na drugi strani, leži na morju mestece, na rtu, na oblem nizkem griču. Ves grič prekrivajo stene in strehe. Na štirikotni ploščadi najvišje med njimi stoji nad mestom Palas Atena. Gospa Smrt se tako na daljavo pogovarja z bojevito boginjo duhá. Kip je od tam samo črn obris, vžgan v živo modrino neba, ki žari skoz izseke v nizkem nadzidku kot venec spominčic ob nogah boginje. Vzravnana stoji v svoji znani drži: z blágo naprej nagnjeno glavo drži v rahlo iztegnjeni roki kopje, druga počiva na robu ščita, prislonjenega ob nogi na tla.

Tako je razložil ženi mož. Mož je vsa jutra stal pred oknom in je iz sobe gledal tja čez. A čez, v mesto sámó, ni maral hoditi, rekel je, da od tu lepše vidi hkrati vso promenado na obali: hišice v veselih barvah, kjer so v pritličjih na daleč sijale slaščičarne in oštarije ali majhne prodajalne, svetilke, čolne in sprehajalce.

Šele tik preden sta odšla, je žena doktorja pregovorila, da sta si šla pogledat mesto. Mesto v resnici ni bilo daleč, bilo je takoj za prvim ovinkom. Tam sta videla kip od blizu. Kvader nad strehami je bil nizek stolp široke sredozemske cerkve. Kip na njem je predstavljal svetnico, ki ji je cerkev posvečena. Ščit je bil nekakšno kolo, v drugi roki ni bilo nič, čeprav je res tako iztegnjena, a v resnici je bila iztegnjena, samo v blagoslov. Bila je, sta vedela, sveta Evfemija.

Smrt na počitnicah, v zelenih hlačah, s kosoma črnega stekla za oči, je, kamorkoli sta prišla, v jedilnico, na teraso, na skale, zmeraj že dolgo tam sedela, tako je bilo videti: sedela je tako udobno in mirno — kot da je ta miza, ta mizica ali ravno ta skala njen stalni prostor. Zmeraj je stal zraven kozarec. Bil je zmeraj še poln ali že prazen. Nikdar nista videla, kdaj je svoj kozarec izpila. Nikoli nobeden od njiju ni videl, da bi ga držala v roki. Roki sta ji ves čas ležali na miznem robu ali v naročju, bili sta zmeraj sklenjeni. Nikoli nista držali knjige — ali žlice, še robca ne. Vse telo je samó počivalo, vsa gospa je bila na počitnicah. Sedela je kot velikanski dojenček, ki je naenkrat, čez noč postal star.

Kot nista videla, kdaj je prišla, nista vedela, kdaj je šla. Nekega dne je nikjer ni bilo. Tisti dan so gospe na počitnicah, ki so ves čas hodile okrog, jedle, pile in govorile, govorile samo o nji. Čeprav nista prisluškovala, sta od sosednjih miz slišala vse: govorile so glasno in brezskrbno, ker so govorile v tujem jeziku, hudo so se zgražale, zadovoljno smejale. Pravile so, da je kar naprej pila, prišla že pijana tja — takoj na pragu se je spotaknila — in je ves čas ostala taka, noč in dan pijana do kraja. Ponoči je skozi vrata in stene prihajalo preveč glasno smrčanje, vmes kratki kriki, grozljivi v tišini. Sinoči pa si je v sobi, sama, privoščila pravi samski razvrat. S treskom se je razbil kozarec, kotalile so se steklenice, oglasale so se nesramne pesmi, lahki stol se je prevračal kot živ, na tla je kot mrtvo padlo težko telo. Vse druge, spodobne tuje gospe so se navsezgodaj pritožile upravi. Zato jo je hotelska uprava končno postavila pred vrata. Ženska ves čas ni odprla ust, ko je z njo govorila uprava, samo še bolj debelo je gledala s črnimi naočniki. Potem so gospe gledale s hodnika, kako je po sobi z odprtimi vrati — sama jih je pozabila zapreti — spravljala skupaj osebne reči. S kosi cenenega perila je hodila iz kota v kot, včasih je vmes obsedela, odpirala in zapirala usta, zapirala je in odpirala kovček, in ga na koncu ni znala zapreti: še takrat je bila pijana na smrt.

— Ampak ali ni razumljivo, da se smrt tudi sama včasih zapije? je vprašala gospa Mantis.

Smrt je govorila tak jezik, po latovsko ali po pasjeglavsko, da je živ krst ni razumel. Doktor — pošepne gospa tej glavi — je poznal vse jezike na svetu. Čeprav nikdar ni ogovarjal ljudi, se je enkrat premagal in se opogumil — zapita Smrt se mu je smilila, ker je bila zmeraj sama — vljudno jo je nagovoril, najprej v enem, potem v drugem tujem jeziku. Smrt je obrnila obraz, pogledala doktorja s črnimi stekli — na steklih se je zableščalo sonce — in čisto prijazno nekaj rekla, rekla pa je v takem čudnem jeziku, kot bi poskusila spregovoriti žival, da tega jezika tudi doktor ni znal.

Gospod čez očala pogleda k nama, pomelje z usti in zamomlja: — Bila je samo uboga, tuja stara gospa.

Potem se je zastrmel drugam, spet je gledal v leseno jajce, pazljivo poslušal, kaj govori, čeprav ne mara obvestil — vsi trije pri mizi so gledali

gor, pazljivo so poslušali jajce, jajce je hitro govorilo, govorilo je dolgo časa, potem spet prepeva do konca večera.

Vojna bo, zaslišim, reče nekdo.

Gospa pa tu, malo stran od njih, v senčnem kotu na beli skrinji, spet glasno šepeta, samo za ta ušesa, kako se je Smrt na počitnicah hotela z gospodom pogovoriti, a govorila je samo v svojem jeziku, in je ni mogel razumeti.

Gospa se šali — to sem ji tudi povedal — gospod in gospa se zmeraj rada pošalita.

— Jaz imam malo smisla za šalo, je rekla gospa Manica, doktor se šali kar naprej.

— Smrt ni taka! sem zinil prehitro, — smrt je čisto drugačna, so dala ta usta sama od sebe.

— Kakšna pa je? je vprašala gospa.

V resnici nisem še vedel, kakšna je smrt. Morda je bila podobna zimi, zima in smrt sta si bili sestri: zima nikoli ni bila taka, kot so jo hoteli prikazati.

Zgornji del kuhinjske kredence, ki je vsa belo prepleskana, ima vratca iz stekla in za ta vratca je zmeraj zataknenih nekaj razglednic. Vzamem zadnjo, ki je prišla, in jo pokažem gospe Mantis.

Razglednica je hotela upodobiti zimo: iz belih valov nerazločne pokrajine, na obzorju z golim drevescem, ki ga upogiba burja, vstaja debela stara žena — od nog do temena je bila vsa zavita v črno pelerino s kapuco, iz kapuce je gledal samo kos obraza, oko in velik, kljukast nos, hudoobno je gledala predse v daljavo, čez glavo in povito, zakrito postavo so hitro snežile velike snežinke. Šalili so se, da je hudi obraz popolnoma tak, kot ga ima kapitan. Kapitan je stanoval čisto na drugi strani mesta, čez reko Uno, pod Golvikom. Nisem verjel, da je nekoč vozil po morju velike ladje. Vse lepe dni je ves dan vrtaril na svojem nevelikem vrtu. Bil je nižji od lične vrtne ograje in širši od potke, ki je na nji stal. Stal je sredi vrta, daleč stran od ograje. Čez ograjo so se z njim pogovorili. Med pogovorom ni kapitan nič govoril in je kazal ograji okrogli hrbet. Vpraševali so ga, če ima ženo doma. Potem smo vstopili in šli noter v hišo, pogovarjali so se s kapitanovo ženo. Bila je drobna, stara gospa, ves čas pogovora je veselo kar naprej govorila jo-jo-jo. Obeh nisem nikdar videl skupaj, ne zunaj na vrtu ne notri v sobi. V prenatrpani sobi sem moral sedeti pri miru, in sem gledal starinsko pohištvo. Če sem se ozrl čez okno, sem vselej zagledal kapitana. Kapitan je šel v kot vrta, tam je brcnil v star sod, sod je pljusnil čez rob. Obrnil se je, šel počasi nazaj. Pod debelim, visečim trebuhom so visele stare, zamazane hlače, daleč zadaj na glavi je čepela smešna čepica za doma, bila je rdeča in črna in čisto okrogla, taka kot majhna ponvica, premajhna za debelo glavo. Ko smo šli, je zmeraj stal zraven odprtih vrtnih vrat. Imel je velikanski obraz, obraz je bil najbrž ulit iz železa, na sredi je visel velik, kriv nos. Negibni obraz na vrtnih vratih je bil zmeraj kot huda ura.

— Oh, imaš prav, zima res ni taka! To so si grdo izmislili! reče gospa.

— Zakaj so jo narisali tako?

— Ker bi radi imeli vse leto pomlad. Ljudje govorijo, čarovnica zima! ker se je bojijo.

— Zakaj se bojijo?

— Ker nič ne vedo.

— Kakšna je zima?

— Pravo nasprotje te stare čarovnice.

— Kakšna je res?

— Kot plesalka na ledu.

— Lahko si jo predstavlja kot punčko na ledeni plošči. To je punčka v belih čevljkah, beli čepici in belem krilu — ta deklica se ni rodila. Nobeden ni videl, zato ne vedo. Na drsalkah leta v krogih in se včasih zavrti, kot vrtavka, okrog osi. Tako hitro se vrti, da ji krilce glasno frfota, kot da za gorami grmi. Kadar se najbolj hitro vrti, začne punčka izginjati: na pogled se spremeni v same prozorne prstane od konic drsalk do vrha glave, celo ves obraz je kot iz njih — namesto las in oči in smejanja zób vidiva samo bleščeč krog, več sijočih krogov seveda. Pri vrhu lebdi zodiak noči: to so lasje zimske deklice — pod njim kroži dan iz jasnega čela, na mračno modri krožnici, ki valoví kot morski val: to je bil prej pogled oči — niže spodaj trepečeta slepeča bela prstana: tako je postal široki nasmeh do kraja okrogli smeh deklice Zime. Hitro spet zginejo vsi kolobarji, punčka se ustavi in z nogami potrka po debelem ledu. Čez led beži trkanje do obzorja — zmeraj bolj daleč, zmeraj tišje — od obzorja nazaj šepeta odmev. Potem odskoči deklica v zrak, takrat zaprasketa čez nebo, do srede neba severni sij, da se zablešči vsa ledena plošča. Okrog plošče so sami sneženi bregovi, za njimi stojijo ledene gore, zgoraj je čisto črno nebo, polno zimskih zvezd, ki so majhne in bele.

— Kam gre, kadar nič več ne pleše — ko pride spet nazaj poletje?

— Gospa zraven na skrinji se zavrti, se rahlo sklone in pogleda naravnost iz oči v oči. S temi očmi nekaj ni bilo prav, ali pa so kriva očala, ker so tako velikanska in rjavo zasenčena. Čeprav so oči dobro videle, so bile brez pogleda, kot latvice, samo z leskom pološčene žgane gline. Bile so ubiti latvici.

A gospa, čeprav jih ima, ali, morda, ravno zaradi tega, položi roko okoli teh ram, takrat mnogo ožjih, a šibkih kot zdaj spet, in takoj brez zadrege odgovori, da ni tam gori nikoli poletje, ker pleše vendar na tečaju, na severnem tečaju Zemlje. Kadar pa punčka dobi od vrtenja videz komaj vidnega vretena, ki je zmeraj enako od vseh strani — od strani, od spredaj ali od zadaj —, bi lahko presodili po tej podobi, če bi jo kdaj ljudje videli, da ta deklica ni doma na tem svetu, ampak prihaja sëm iz vesoljnosti.

V tišini pride od svetle mize, ki je naenkrat zdaj videti zelo daleč — zelo dolgo, se zdi, bi hodil do nje —, temno mrmranje pogovora. Sredi

pogovora zaslišim, a ne razločim, zaradi daljave, kaj je povedal, glas doktorja.

Doktorja od tu, s pogreba, vidim v telo zelo nejasno, kot da ves čas odhaja in tako vselej ravno izginja iz vidnega polja — jasno vidim samo vso gospo Manico. V telo je videti doktor od tu kot kopica obleke v temačnem skladišču ali senena kopica v daljavi, trepetava in sanjska v soparici dneva, ki se ziba nerodno ali hodi počasi, po njuni sobi, po kuhinji, kjer smo včasih stanovali, na snegu pred lesenim plotom, v poltemi za vrati predmestne gostilne, na cesti med vilami in kostanji. Na vrhu kopice pa tiči, živo gleda, kot da izteza tipalki, in je videti čisto blizu in skoraj prijemljiva, glava — sivečih, belih in zelenkastih las, z visečo čeljustjo na dolgem obrazu, z okroglimi starimi očali. Ta glava govori z istim glasom, kot je spregovorila tam, a tu slišim jasno in dobro razumem kovinsko zveneče zloge besed, ko navede misel v starinskem jeziku.

Pozneje, čez leto ali dve, bodo govorili, ljudje, a nobeden ni vedel dokazati, da je žena sama ovadila doktorja, ko so prišli in so ga vzeli. V mislih bom videl gospo Mantis, kot je bila vselej videti, neznana in malo skeleča, kot osa. Prišli so po doktorja sredi noči, on je stal zunaj in je bil buden, na prostem je gledal nočno nebo. Gospa je ves čas vojne živela še naprej tako kot prej, nihče ni prihajal na obisk, z nobenim človekom je niso srečali zunaj. Med vojno so Mantis lahko videli znanci samó od daleč samo zunaj na polju — na polje, so rekli, hodi po živež, pazili so in so videli, kako je včasih ukradla z njive repo ali kupček krompirjev: to hrano je odnašala v stari natrgani aktovki, ki je ostala po doktorju. Doktorju je pošiljala v taborišče pakete. Odkod nji za pakete denar! bodo govorili naprej, in, mogoče jo peče vest, ko je sama izdala moža.

A včasih sva sedela na skrinji, imela je zaščitniško roko in je večkrat izrekla zelo smešne reči.

Neko noč sem zaslišal strica Stanka, kot bi bil še na svetu, kakor bi rekel, z zmeraj manj razločnim glasom — zaradi zmeraj slabših zob: Take je najlaže ubiti.

Ko sta prihajala še na obisk, je bilo vsak dan bolj opazno nekaj nenavadnega, čeprav ni bilo nič velikega: kot bi doktorja bolj od ljudi in dogodkov zanimalo samo še stvari, najbolj majhne in nepomembne. Rad je dolgo obračal po rokah vsakovrstne vsakdanje predmete, škatlo vžigalic, cigaretno škatlo ali prazno skodelico. Ni jih brez misli vrtel in se igral, kot počne kdaj pa kdaj veliko ljudi: pazljivo jih je ogledoval, kakor z resničnim zanimanjem, puščal, da je padla svetloba zdaj na to, zdaj na drugo stran, jih prislanjal v različnih kotih na mizo in opazoval njihove sence. Enkrat, ko ni bilo pred njim nič, je ves čas počasi in enakomerno drgnil s palcem po miznem robu, pogledoval zraven hruškasto žarnico in ploščati položeni krožnik svetilke, ki je visela nizko nad mizo. Drugič je prinesel s sabo, in ga ves čas obdržal med kazalcem in palcem —

kje ga je sredi zime dobil? — navaden zelen list drevesa. Dolgo ga je držal k luči in gledal skozenj z enim očesom, kot bi prešteval žile in žilice. Potem je pest z zelenim listom počasi položil predse na mizo in naenkrat rekel, precej naglas: Takle list... lahko bi bil... Gospa je takrat brž povedala, da doktor že vso zimo študira same knjige o rastlinah. Nekoč je sam dolgo pripovedoval samo o šumenju vetra v drevesih. Nedaleč stran od hiše v polju je kot teman otok na kopnem morju stala strnjena gruča košatih grmov in nad njo so, kot nad vodnatim otočkom, plavale krošnje dveh, treh dreves. Na polju je rado zelo vetrovno. V spomladanskih in jesenskih nočeh včasih dolgo ni mogel zaspati in je čez odprto okno kleti željno poslušal sapo v jevevju. Ko nista več prihajala, sem zimskega dne videl doktorja, kako je nepremično stal v svojih velikih črnih galošah v sneženi brozgi pred lesenim plotom. Bilo je na pusti predmestni cesti, ki je z zadnjega konca mesta, kjer smo takrat še stanovali, izmed zadnjih vil in hiš odhajala dalje mimo rižarne in naprej čez prazna polja do drevoreda pred pokopališčem, kjer je danes tale pogreb. Ob cesti je tekla nekaj časa visoka ograja iz navadnih desk, za njo so bile lesene lope, skladišča lesa in kupi odpadkov. Od kdove kdaj so na ograji ostali nalepljeni plakati, mokri, natrgani in posiveli. Pazljivo je gledal tak plakat, ga prebiral z nosom in očali, vsebina ga ni mogla zanimati, bil je plakat nogometne tekme, in že zdavnaj odigrane. Takrat sem se rad klatil daleč zunaj. Večkrat sem šel mimo skromne točilnice, ki je gledala na odprto polje. Čez odprta vrata — prišla je pomlad — sem zagledal notri pri mizi, v poltemi majhnega prostora, doktorja z oglatim šilcem pred sabo. V somraku se je malo šilce na robovih in vogalih ostro in mrzlo lesketalo, zato ga je gledal previdno od daleč in se ga najbrž ni upal prijeti. Drugikrat je bila miza prazna, sedel je z rokami v žepih plašča in rahlo kimal s povešeno glavo. Prišla je točajka in je trdo postavila na mizo solnico, običajni skledici iz porcelana, ena s soljo in druga s poprom, spojeni na sredi z višjim lijakom, ki naj bi v njem bili zobotrebc. Doktor je vzel eno roko iz žepa in je prevažal posodico po mizni plošči kot majhno ladjo. Za hip je čez prag res videti kot bel parnik z visokim dimnikom, daleč stran na morski gladini, mrtvo sivi ob jutranjem svitanju. Potem je mož z ladjo pogledal stran, vzdignil je glavo in nekaj rekel, točajka je prišla nazaj in je postavila predenj šilce. Previdno je privzdignil solnico in strel s sredincem druge roke malo popra v svoje žganje.

Videl bom doktorja še enkrat, zadnjikrat, kmalu po začetku vojne. V začetku vojne smo se preselili na drugo stran mesta pod Junijski grič. Med Junijskim gričem in južno železnico je nizko pri tleh ležalo naselje, v pritlično naselje je vso pot vodila cesta ob železnici. Med železnico in cesto je bila samo trava in ravna vrsta kostanjev. Za kostanji so včasih vozili vlaki, na drugi strani so tiho stale vse ure in čase velike vile, bile so zmeraj zaprte in same. Doktor je prišel pod kostanji. Vmes je preteklo veliko časa — za dečka, ki je še rasel v fanta — in na tem koncu

mesta, daleč stran, ne bi nikoli pričakoval, da bom srečal doktorja: pozdravil sem, ko je že bil napol mimo. Hodil je še bolj počasi kot včasih, ko sem pozdravil, se je ustavil, vse telo se je napol zasukalo, nogi sta se na mestu prestopali, roki sta obviseli pred trupom in dalje bingljali, kot da še hodi. Ena nosi aktovko, ki mu je bila podobna, bila je oguljena, upadla zgoraj, spodaj malhasto izbuhla in povešena, pod drugo roko se je za petami vlačila in trkala palica, ni podpirala doktorja med hojo. Med hojo, prej, ko se je bližal, je pogledaval postrani dol predse, mimo ugaslega čika na spodnji ustni, v nevidno točko pred nogami, ki je uhajala čizmom zmeraj naprej, in ni uspel nikdar stopiti nanjo — če ni mirovala v sredini Zemlje, globoko spodaj pod stopali, povsod s površja enako daleč. Zdaj je stal in poslušal z naprej nagnjenim trupom, obračal je glavo in je gledal čez cesto, po vratih in oknih na drugi strani. Gledajo tudi odprta usta, zraven se oglašajo z nerazločnim medmetom: Ho-ho-ho, kot bi godlo vse telo. Ko sem gledal doktorja od strani, racajoči nogi in viseči roki pod privzdignjeno glavo z odprtimi usti, sem se spomnil na tisti večer — v resnici ni bilo tako daleč nazaj, ko se je za konec večera malo pošalil in je bil videti naenkrat celó mlajši, kot je bil. Šele ko sem ga večkrat videl, sem lahko pri njem zapazil, da je včasih videti star ko zemlja in drugič naenkrat preveč mlad. Tu zunaj na tej sončni cesti, v soncu, ki tega dneva ne vidi, ampak gleda deževni drugi dan, in nič več ne osvetljuje stvari, ampak se vse stvari naokoli blešče kot svetilke, v polnejših barvah, od lastne notranje svetlobe, pa sem videl v tem hipu, da ni bil nikoli podoben veseli kobilici iz otročjega verza otroške basni: poleti si pela sred mojega dela . . ., ampak je bil zmeraj tak kot star oblečen orangutan. Orangutana nisem nikoli prej videl. Vse telo se potem spet obrne in gre dalje. Gledal sem za hrbtom plašča, pod plaščem so velika stopala enakomerno pokazovala pete in velikanske podplate, odhajala s plaščem dalje in dalje in plašč se je zibal od debla do debla. Šel je sem čéz, hodil ven iz mesta, in tista cesta je bila široka in ravna do trafike, majhne okrase kocke pod zadnjim kostanjem, tam, daleč stran, se zavijuga, zanese se v desno, zdrsi spet na levo, zgine med hiše in strehe pod nebom — tak dan pred dežjem je perspektiva tu morda bolj izrazita, vse stvari si vidno želijo nazaj, v nevidno mravljišče na koncu sveta. Morda zato nisem stekel za plaščem, pozdravil glasneje in ga kaj vprašal, čeprav je noge hotelo odnesti za njim, a bile so takrat še premlade.

Takrat — še sem mislil na prejšnji čas, ta zimski večer na večer pred vojno, doktor ni povedal veliko — veliko ni govoril nikoli, kadar je bil v beli kuhinji, gori v tisti visoki hiši — govorila je, v imenu obeh, gospa, a do konca večera je opisovala njune prve in zadnje počitnice, ko se je končevalo poletje.

Nekoč sem se vračal s kovanja na reki — bilo je poleti, bil je junij, bilo je prvo poletje po koncu vojne — reka je tekla daleč za poljem, sredi polja je ostala med potom hiša, ki je bila znana. Oziral sem se

čez ramo nazaj. Nikjer več ni bilo nikogar ne okrog hiše ne na polju, med polji in med travniki samo hiša in pesek in nekaj gredic. Hiša je bila še blizu in je še hodila zraven. Naravnost za hrbtom je kletno okno slepeče sijalo v zadnjem soncu, pred oknom je bila črna greda. Rovnica je kot mrtva ležala na gredi. To je bila gospa Mantis, sem rekel. Rekel sem samo v mislih. Prihajal sem med prve sence. Na prvem vogalu prve ceste je stala predmestna točilnica. Naredila se je noč, luči so rumeno sijale na cesto, zmeraj niže, zmeraj bolj daleč — daleč na naslednjem križišču je tik nad potmi letala luč, luč je letala v velikih krogih, zdaj zginila, zdaj zasijala, včasih je za dolgo zašla, potem se je spet pokazala, veliko manjša, veliko bolj daleč, dalje je delala loke in kroge: na nočnih križiščih — se je zazdelo — se vozi s kolesom Mala frajla. Stal sem na stopnici vhoda, luč iz malega vinotoča je od zadaj padla na tla, od daleč je gledala sèm čez z neba višja hiša in večernica. Hišo in ceste okrog sem poznal. Bil sem v tistem delu mesta, ki mu ime ves čas beži iz te glave, kot beži ta del mesta kar naprej ven na polje.

Bilo je, kot da hodim tu v neskončno oddaljenem prejšnjem času — ker zbirajo kraji, vsak kraj, ves svoj čas, kakor leča luč Sonca v nedosežni daljavi —, tako daleč nazaj, kot da ni bilo, ko sem bil manjši in se tu okrog klatil, to poletje pa hodimo na polje, v klet tiste hiše na obiske, in, kot da ni bilo, ker šele bo, da bo prišla zima in sneg, onadva bosta prišla vsak večer, potem bo prišlo novo leto, in za njim šele čaka tisti zimski večer, ko se bomo vsi skupaj še nasmejali.

Vsi skupaj z gospodom in gospo smo se na koncu nasmejali: ob slovesu je opisal, kako ga je gospa Manica pripeljala z morja nazaj. Mogoče se je za slovo prvič spet po dolgem času še malo pošalil iz samega sebe, vendar je gospa potrdila, kako je bil v resnici začuden, da ju je vlak res pripeljal nazaj. Čez okno vlaka se je prikazala, v daljavi, pod še poletnim nebom, že jesensko mehka Dindána, doktor pa ni hotel verjeti, da sta že tu in sta prišla prav: od tako daleč in z južne strani je bilo mesto videti drugo — Grad je bil videti nižji in daljši, Golvik bolj mamutski, bolj čokat.

Štiri gore

Okrog mesta so stale štiri gore. Kazale so štiri strani neba. Neko noč je prišla na nebo pomlad, drugi dan so na zemlji prišli hribi bliže.

Na polnočno stran, za prodovi in travniki nad največjo reko v deželi, je stala dvoglava gora Šarna — zrasla je iz sáme ravnine kot hiša, ki je bila nekoč hiša žene in moža: bila sta ajd in ajdinja z dvojnimi rebri in zobmi, ki sta rjula notri po nji v nočeh živalskega prasneta — proti večeru je ležala med sestrskimi planotami, oddaljena, blágo vzpeta Jasnína, s poldneva je visela nad barjansko ravnino velikanska gora Rima, ki je

znala napovedati dež, od jutranje strani je stopil naravnost noter v majhna predmestja čokati, ploščati in prepadni hrib Gólvik.

Med štirimi gorami sta se iz ravnine vzdigovala nižja hriba: sredi sámega mesta je stal Grad, grič Junij ob strani, za mestnim parkom.

Ko sem bil mlad, sem hodil na Junijske griče, bili so bliže, ko sem postal star, sem šel rajši včasih na Golvik, bilo je bolj daleč, in hriba je več. Golvik je čarovnik. Ko sem bil prvič na njem, sem zašel. Dolgo sem hodil po samih gozdovih, preden sem z brega zagledal spet hiše. Breg je bil tako hudo strm, da sem zdrsnil po njem kot po strehi zvonika. Na prvi hiši je pisalo na veliki tabli LONDON. Z leti je mesto postalo neznano. Hrib je bil videti pradobna gmota, ki se je iz daljave velikih Zemljinih časov in iz razdalje gozdnatih pobočij zagozdila med hišice nasproti hribu sosedu sredi mestnih streh — ta je stal pred Golvikom kot opomin: v primeri z osamelim Gradom, ki ga je z ene strani oddelil velik ovinek reke Une in z druge odrezal njen ravni prekop, je imel hrib Golvik za sabo orjaški, dolgi in široki trup vrste hribov in gozdov, ki jim ni bilo videti konca.

Ko bi videl na njem kosmatega slona, bi ne bil nič bolj presenečen, kot če sem na Gradu nedeljsko mladenko, nad sabo s tankim sončnikom, na tenkih petah pod seboj, ki je šla na sprehod gor na Grad.

Rad sem hodil dol z Gradu: noge so same nesle telo, telo je med spustom postajalo lažje. Po strmi in ovinkasti poti se je spuščalo med zvonike in strehe: pod njim je vstajal iz dimnikov dim, vzletavale so ptičje jate, ptice so letale pod njim. Potem je prišlo na mestni tlak, med golobe v zraku in trgovine na tleh.

Po trgih iz trgovin in dreves, in iz streh, spet naenkrat v vrtoglavi višavi, je, s še prelahkimi nogami, s plavajočimi gležnji in koleni, prihajalo v središče mesta in je potem prišlo, to telo, do kratke ulice, ki je šla do sodišča. V nji je čakal rdeč in črn raztrgan star avtobus, majhen zunaj in znotraj. Že okrog opla je bilo slišati ropotanje motorja v tihi ulici. Ves avtobus je šklepetal in se narahlo potresaval.

Tak čas, konec delovnega dneva, sem v avtobusu zmeraj videval lepo oblečenega gospoda. Imel je lepe viseče brke, bili so dolgi, svileni in negovani, bil je slok in mehkih, dolgih las. Zmeraj je sedel zleknjen nazaj, videti je bilo tako, kot bi bilo vse telo hudo utrujeno, daleč nazaj naslonjena glava se je od vožnje malo majala, imela je vselej zatisnjeni vekí, usta so bila rahlo odprta in dolgi nos je včasih zasmrčal. Zelo rad bi izvedel, takrat, kaj sanja gospod na avtobusu, ki ga v spanju vozi iz mesta.

Če je bil še kratek dan, je avtobus v hipu pripeljal telo nazaj na znani vogal v znanih krajih, kjer smo takrat še stanovali. Potem je hitro odpeljal naprej, v zmeraj nižji, še zimski večer. Vozil je do mrtve proge.

Po mrtvi progi niso prihajali vlaki. Sámí tračnici sta še tekli čez polje, gramoz je preraščal visok plevel. V lepih spomladanskih dneh so iz modrih hribov za ravnino, iz dolgih bregov za Golvikom, tu ves čas

vozile bliže prikazni, vlaki, ki jih potem ni bilo: vidni iz kota oči očem, če so gledale tja čez čez cvet regrata ali osata, so se prikazovali v daljavi, in so ves čas ostali daleč stran — a samo kakšen jasen, že daljši dan.

Bil je lep dan, nismo bili v šoli. Šli smo okoli in okoli gradu in po dolgem drevoredu, ki je hodil po nebu od grada stran, ko ga je zagledal z vlaka nekdanji sošolec strica Stanka. Vidim, tu šele, sredi pogreba, da je bil prva šolska leta razred zmeraj preveč tih — tihi otroci so bili, če so potem postali bolj glasni, ne vem, tisto šolo sem prej zapustil — a nad strehami mesta je bil razred komaj več kot vonji sanj, tako kot grad in hrib, vsa Dindana pod njim in vse njeno bleščeče obzorje: vonj po zidu in suhem lesu, vonj dreves, rahli vonj bencina in tlaka, nad temi vonji pa ves čas še plava, v samem vrhu nosnic, tik pod vrhom lobanje, komaj še, a še zmeraj zaznaven, suhi sladkorni vonj daljave. Pozneje je zginjal voh zmeraj hitreje, ta nos bo samo za dihanje in kihanje v tihih sobah.

Potem je šel razred na grajski stolp. Po strmih in ozkih lesenih stopnicah, lestvi podobnih, sem stopil na mostovž, leseno brv od zida do zida. Za hrbtom je žalostno vzdihnilo, tla pod stopali so se stresla, obrnil sem se in pogledal: v globino sredi kamnitih sten je visela dolga veriga iz debelih železnih členov, pred njo se je, prvi hip komaj opazno, premikala ravna gred iz železa, počasi je nihala sem in tja. Oči so šle gor po verigi in gredi, zagledale so zobato kolesje, ki je bilo velikanskih razmerij. Velikansko zobato kolo se je premaknilo samo za en zob: spet je železno vzdihnilo in se je stresla notranjost stolpa. Stolp je bil kamnit ajd, štel je čas. Stal sem v notranjščini neznanske ure, ki se je njeno številčnico zunaj na pročelju stolpa videlo že od spodaj iz mesta. Mesto spodaj se je od tu lahko videlo samo skozi lini, okenci v kamri za čelom stolpa. Seveda je bilo od tu zgoraj in čez okvir odprtega okna vse videti še bolj neresnično, vse mesto in polja in hribi okoli. Nezaresno otroško mesto, daleč spodaj, a tik pod nogami, je z neprijemljivimi, živo barvnimi tlemi, drevesi, nabrežji in strehami, hotelo posrkati to telo, kot kapljo, a telo je bilo še premlado — zato nisem maral z razredom naprej gor, na odprto ploščad na vrhu stolpa, kjer do danes nisem bil, in umaknil sem se pogledu z okna nazaj na mostovž: ostal sem z uro, ki se je sama s sabo počasno, žalostno pogovarjala. Otroci se niso norčevali zato, bil je razred zelo tihih otrók.

Drugi dan, med odmorom, je videl razred — razred je bil skrit za ograjo stopnic —, kako je prišla v šolo mati: učitelj je učil staro žensko. Stala sta v prostrani veži, kjer je med oknoma do stropa za večno stalo na svojem podstavku oprsje prestolonaslednika. Kraljevičeva glavica, lepo počesana na prečo, je bila, kot zmeraj, bela in nema, glava učitelja glasna in rdeča v obraz. Na mirni, lepi sivi obleki in beli srajci s temno kravato je govorila, na kratko, zaripla glava, rokava sta zamahovala ali se včasih uprla v boke. Zdelo se je, da je kriva mati, če sošolec v šoli nikoli ni znal. Niti ust ni odprl, če je bil vprašan. Slišati je bilo, kot bi bil, njen sin,

čisto navadna baraba iz Jame, len in zabit kot ona sama. Sama je, majhna, v mnogih rutah in krilih, samó na široko stala, kot raca. Bila je tiho, samo gledala je in zraven ves čas mežikala z majhnimi rdečimi vekami na širokem belem obrazu — od daleč je bil kot sírov štrukelj, zavrt v staro črnikasto ruto — od spodaj gor v učitelja, ki sam ni bil velik, nič večji od nje, a se je vzdigal in zibal na prstih. Učitelj je zaprl usta in je pomembno gledal vanjo, ona se je prestopila. Noge hodijo dolgo na mestu, oči še bolj hitro mežikajo, potem se kopica iz rut in kril čisto počasi odvrtil stran, hodi s težavo, gre čez vežo kot raca. Odšla je iz veže čez zadnja vrata: Jama je bila takoj zadaj za šolo.

To je bila široka jama v kotu dveh cest na oni strani. Na drugo stran cest so stale vile, v vili z vrtom je živel učitelj, pod cestama je ležala jama. Sošolec in mama sta v nji stanovala. Stanovala sta v bajti iz postaranih desk, pločevine in kamnov in strešne lepenke. Na zimo je prihajal v šolo ves razred v kapah čez ušesa, on je hodil razoglav in ni vso zimo nosil plašča, ker je imel tako blizu, je rekel. Rekel ni nikoli veliko — od drugih sem slišal o materi — in ni odgovarjal na vprašanja, kot je neznan deček, predšolski otrok, ki je sedel pred veliko hišo, kadar smo šli tam mimo iz šole, in je vselej rekel z globokim glasom, če je kdo vprašal, kaj je mama: Moja mati je kurba. Ta kratki stavek je zelo rad povedal, zato so ga najbrž tudi zmeraj vprašali. Morda vse leto istega stavka ni ponavljal samo, ker bi ga veselilo — zraven se nikdar ni zasmel ali dodal več grdih besed, govoril ni drugega kot edino ta stavek ali pa molčal, grebel po pesku in si ga spuščal na bosa stopala, na tleh sedé, s hišnim vhodom za hrbtom.

Mati sošolca je bila snažilka. Čistila je vagone vlakov, ki so ostali čez noč na postaji, zato je delala ponoči — drugače kot druge — od večera do jutra. Zjutraj je prišla domov in je vse dopoldneve spala. Sosede iz drugih barak v jami so vstajale vsak dan zgodaj zjutraj, in govorile so, kako se nji dobro godi, ko lahko do poldneva spi. Klicale so jo »gospa« — med seboj so se klicale s krstnimi imeni — in se niso hotele družiti z njo, a rekle so, da se drži rajši zase in je sama najbolj vesela, če jo puščajo v miru v njeni kolibi, na robu, na boljšem prostoru za šolo.

Takrat, ko sem še hodil tam v šolo, pa je gospa, tako kot njen sin, v resnici že rajši ostajala sama in sama ni več marala, da bi jo ženske preveč spraševale. Ne mogel bi tega vedeti, niso mogli vedeti in povedati drugi, če ne bi nekoč, veliko pozneje, tako rekla Mala frajla.

Šola je z veliko dvorano segala nazaj noter v Jamo. Imenovala se je Šola Mladega kralja, kraljevina še ni bila v vojni. Ko je kraljevina padla, je učitelj spregovoril razredu, naj je nikoli ne pozabi. Glas so mu dušile solze. Med vojno sem včasih hodil tam mimo. Nekoč sem videl učitelja, ko je delal domá na velikem vrtu. Bilo je v takem času, spomladi, učitelj je stal visoko na lestvi, pazljivo in potrpežljivo je tiho rezal in ščipal veliko drevo. Rezal je majhne vejice, z jablane, ki je mirno stala:

bil je dan brez vetra in na nebu je tik nad krošnjo sijalo sonce, imel je rdeč in poten obraz. Bil je zelo znan umen sadjar. Pozneje, samo čez malo let, takoj takrat po koncu vojne, bo na vrtni samokolnici odpeljal kraljeviča iz šole. Prestolonaslednikovo oprsje bo v spremstvu šolarjev odpeljal s samokolnico na smetišče v Jamo, na glavo bo kipu poveznil kahlo. Gomazeča gomila otrok in odraslih, pred njo učitelj v zlikanih hlačah in beli srajci s temno kravato, z rokavi zavihanimi čez komolce, pred sabo s samokolnico, ki gleda iz nje bela glavica s kahlo, vsa slika bo, od daleč, podobna porogljivi risbi slikarja, ki so njegove slike bile v mnogih knjigah.

A slikarja so v vojnem času vzeli, neko noč so prišli in so ga odpeljali. Ko so ga peljali, so pravili znanci, je vso pot igral na harmoniko.

Morda so si samo izmislili, a harmoniko je prej rad zaigral, kakšen lep poletni dan: do pasa nag, v kratkih hlačah in bos je hodil s harmoniko in igral Šumi, šumi gozd zeleni, po tihi predvojni ulici. Ulica se je končavala v polje. Za poljem se je prikazoval dolg in temen smrekov gozd, s kisló deteljico pri tleh, ki je bila veselje zobem, takó kot okrog in okrog očem žive zvezde iz vej in vejic smrek. Bilo je na tistem koncu mesta, daleč na drugo stran istega polja, kjer je zdajle ta nepotrební pogreb, goro Šarno je bilo videti bliže.

Polje je bilo velikansko. Ležalo je, od mesta do reke, na obe strani velike ceste, ki je šla daleč za mestom čez most in odšla čez reko dalje v severne kraje. Segalo je, med reko in mestom, od Golvika do gore Šarne — na drugo stran mesta je bilo barje. Mnoge predmestne ulice so se nehale sredi polja: šle so med vilami in hišami, in naravnost pred očmi se je odprlo ravno polje, kot jutranje sanje zadnjih hiš.

Hiša, ki je v nji živel slikar, je bila majhna in divje barve. Pri vhodu se je režala pošast, mogoče — ne vidim jih več — več pošasti, z vrta je z vsem belim telesom gledal trup nage ženske brez glave, in z rogovi in uhlji je gledala glava kosmatega polboga. Gospe, kadar so šle mimo ograje, so raje obračale glave drugam. Drugje so po vrtovih stali tu in tam mali vrtni palčki.

Ne samo na tistem kraju, po vseh tihih koncih mesta, kjer so imeli vrtove lepo negovane, sem lahko videl vrtné škrate. Kakšen škrat je držal v rokah lopato, drugi samokolnico, tá vrček, óni velik cvet. Nekje je bil majhen ovalen bazen, na robniku je ležala naga, sramežljiva odrasla palčica in se ogledovala v vodi. Videl sem škrata, ki je bral knjigo ali jezdil na polžu v jasni dan ali, če je deževalo, vedril pod mušnico velikanko. Nekoč je hodil po teh koncih popotnik, domá nekje daleč ob Severnem morju. — Das ist ja ein Land der Gartenzwergel je rekel in se zasmeljal.

— Pravi sorodnik Busole Burje, je rekla o njih nekoč Mala frajla — čeprav, za oči ljudi, bolj lični: samo delajo se, da delajo, prekopavajo z lopato, vozijo samokolnice ali berejo knjige, a niso se ne naučili ne naredili še niso nič. Bili so samo odlitki iz mavca in vsi odliči v istih

kalupih, število kalupov pa ni niti veliko — bi rekel, če bi ne bil na pogrebu.

Busola Burja je bil strah za vrane, ki je imel samo klobuk, na glavi, ki je več ni bilo, in je čuval ogenj, ki ga ni bilo več. Kratki plašček v sapi je še razkril, kakšen revež je bil pod noge. Videl sem ga zunaj na polju, nekoč v tistih pomladnih dneh.

Bil je malo vetroven aprilski večer in na polju sem srečal samo tri živa bitja, konja, pastirčka in pastirico: pastirica je s šibo iskala po travi, ni hotela povedati káj, mogoče, ker je nisem vprašal, pastirček je žvečil črn krompir in brcal v oglje ugaslega ognja, ki je za njim stal ptičji strah, konj se ni več pasel, bil je večer.

Pastirica je povedala, da ga ona imenuje Busola Burja, končala je že osnovno šolo in je veliko vedela. — Nič ne dela, je odgovorila, še vran in vrabcev ne straši. Imela je temno modro obleko — ves večer, celo zelena trava, je bil moder in temno rdeč — in na kolenu košček obliža, ker je, kot je rekla malomarno, padla, ko je zdrsnila s konja. Drugeče se dolga deklica za dečka iz mesta ni zmenila — ves čas je pogledavala v travo, potem je šibo vzdignila in se je zagledala, čez trave, daleč ven čez obzorje, v ustreljeno raco iz večernih oblakov. Pastirici za hrbtom stoji majhna vas, zahajala je za rob polja, kot na drugi strani krogla Sonca — pod šibo, daleč stran, je ležalo mesto. Bilo je samo še privid in prisluh, ves čas je nosil od tiste strani veter sem čez glasove zvonov.

— Din-dan, je zase, v ovratnik srajčke, z otroškim glasom rekel pastirček, se odgnal z obema petama in prevrnil kozolec nazaj.

— V Dindáni zvonijo z vsemi zvonovi, je rekla pastirica, vojna bo, in je naenkrat glasno zapela Oblaki so rdeči. Ko je nehala peti, je rekla odločno: — Jaz ji zmeraj pravim Dindána, pa naj jo vsi drugi imenujejo, takó kot jo, če hočejo! — a najprej ji je tako rekel moj bratec.

Bratec je bil še čisto majhen — ko je pela o rdečih oblakih, je samo enolično pojoče govoril, kot radi počenjajo otroci: čisto neubrano z melodijo, zdaj preveč glasno, zdaj pretiho, je poskušal spremljati sestro, ponavljal, nisem razumel, kaj.

Sestra se je potegnila na konja — konj je počasi odšel proti vasi — jezdila je po moško, z gor potegnjenim krilom, bratec je tekal za dolgim repom, nobeden ni rekel lahko noč.

Pod zvonjenjem in senco večera je tonila v zémlyo Dindana, ki je zmeraj obljubljala, nismo vedeli, kaj. Zato je bila dekliško mesto.

Tu bom preživel življenje, v Dindani, med šarno goro na nočni strani in goro Rimo proti poldnevu, kot misel láhko in neprijemljivo — iz daljave — Jasnino proti večeru in Golnikom s čokatom čelom, ki odhaja še daleč na jutranjo stran.

Po prazni spomladanski pokrajini, ki se v nji tako daleč vidi, sem ubral nazaj s polja drugo pot kot navadno in sem prihajal v zmeraj nove okraje. Dolgo sem hodil po neznanih predmestjih.

Bila je pomlad, ki ločuje hiše, jih razločno postavlja narazen, in tudi vsak kamen, bilke, trščice.

Vse stvari so šle po svojem poslu: Luna je plavala okoli Zemlje, na nebu so se delile ovčice, hiša je držala stene, strope, pode v pravih kotih, v njih so spale ali bežale živalce na šestih, na osmih nogah, z alpskih gor je vel veter podsončnik, na njihovih belih lebdečih vrhovih, proti polnoči, je stala svinčena, vrtoglava trdnjavska stena oblaka — nasproti ji stoji Orfon — telo Zemlje se je nezavedno vrtelo, za valovito, potemnelo Jasnino je zginjal na nebu Sončev zadnji odsvit, z druge strani je tekel Ščip. Bil je vse leto, ne, vsa leta, ta večer, ta hip aprila: hlapeč trd sneg na robu vrta — na Luni je bila pomlad — v oblaku naliv pasjih dni, strah lista na peščenih tleh. Čez odprto okno hiše govori zvočnik o vojni za svet, po cesti gre punčka v beli obleki, liže prvi, limonov, letošnji sladoled.

V začetku vojne smo se preselili, potem nisem polja dolgo videl od blizu, in sem odhajal na Junijski vrh.

Z Junijskih gričev, kjer pot zavije in se vidi na robu po vsem polju, so oči včasih iskale hišo, kjer sta stanovala gospa Mantis in doktor. Nisem vedel, če so našle pravo, niti, ali je res bila hiša ali samo voz sena, ki ga jutri ne bo več tam.

Nekoč, samo čez malo let, sem se vračal čez polje od reke, ki je tekla za poljem za mestom — bilo je poletje, bil je junij, bilo je prvo poletje, ko je bil konec vojne — od vode sem imel kolena in gležnje plavajoče in lahko telo: po kotalečem se grušču je šlo skoz grmovje, po mehki zemlji skozi nizke gozdove, in je prišlo na odprto polje. Sredi polja je stala sama, hiša, ki je bila poznana — namesto loncev na vhodnih stopnicah so rasli pri vhodu grmi potonik. Počasi je prihajala bliže in je še dolgo hodila zraven. Potem ni bilo več nikogar nikjer, sámi travniki pred očmi, do prvih poti čez ravno polje. Čez polje se pripelja Mala frajla. Kje te srečam, sem slišal mirno reči njen glas. Hitro je stopila dol, peš hodi tik zraven, lahkotno vodi čez trave senca roke senco kolesa, senca glave na travi zre čez rame nazaj. Ozrl sem se za njenim pogledom: nikogar ni bilo videti ne okrog hiše ne na polju, med polji in med travniki samo hiša in pesek in nekaj gredic. Rovnica je ležala kot mrtva na gredi. Mogoče je bila motika, lahko mogoče samo srpica, nisem mogel razločiti, sonce je sijalo v oči. To je bila gospa Mantis, sem rekel. Rekel sem v mislih spremljevalki. Nikogar nikjer, sem zaslišal njen glas. Hitro sva hodila dalje, senca glave je gledala čez rame. Nikjer več ni bilo nikogar, ne na polju ne okrog hiše. Hiša je bila še blizu in je še hodila z nama. Naravnost za nama je bilo kletno okno, gledalo je čez gredico z motiko, bilo je odprto, globoko in temno. Na njem so bili novi zastorci. Zastorci so se premaknili sami, šipi sta se zganili in slepeče zasijali in oknici sta se zaprli: zaprto okno je sijalo v soncu — sonce se je še divjaško bleščalo, blišč je stal tik nad hribi večera. Taki so samo strahovi — neprijemljivi in nevidni, samo premaknejo stvari —

ki strašijo v svetu živih reči. Med vojnami mnogi ovajajo, sem rekel v mislih spremljevalki. Spremljevalkina senca poseže v žep krila, iz žepa prinese senco majhnega zvezka, polista, odtrga senco lista. List, slišim njen glas, naj preberem in spravim. Po eni strani je bil popisani z lesketajočim se sinjim črnilom z njeno veliko, razločno pisavo, košček belega papirja z majhnimi modrimi kvadrati, lebdel je med prsti na stegnjeni dlani, odnašal je roko zmeraj više, oči so poskušale prebrati, kar si je kdove kdaj zapisala: Škrati, ki niso imeli radi... palčice, ki niso marale... škrati... škrati... v... strahu... kape... naj bo v vojni, naj bo v miru... ovaduhi: ovaduhi... Vsega nisem mogel prebrati, sonce je slepilo oči — če sem se obrnil stran, se je slepeče bleščal papir. Spremljevalka se je medtem odpeljala, čez blišč okna in sonca je splaval njen klic, da me bo srečala na vogalu. Predmestna točilnica je sijala na prvem vogalu prve poti, v senci zida sem bral vsebino lista — pot je gladko in tiho drsela mimo, čez vhodno stopnico iz betona je lezla obla, bleda in mračna stvar. Sklonil sem se in pogledal. Bil je samo cvetni list rožnate potonike. Ko sem spet pogledal okrog, se je medtem naredila noč. Na tankih žicah med hišami so se prižgale cestne luči — vse v istem hipu in neslišno. Luči so rumeno sijale na ceste, zmeraj nižje, zmeraj bolj daleč. Daleč na naslednjem križišču je nad tlemi letala luč. Luč je letala v velikih krogih, zdaj zginila, zdaj se je spet prikazala — na nočnem križišču, sem pomislil, se vozi v krogu Mala frajla — potem je ugasnila ali odšla. Stal sem na stopnici pod strehico vhoda, pod tablo z imenom NA VOGALU, luč iz predmestnega vinotoča je padla od zadaj čez vrata na prag, a na tleh v bližini so bile vse stvari kot v peči v topli temi, le nebo je ostalo blede in hladno. V narobe obrnjeni skledi neba, v surovih sírovih hišah pod poveznjeno skledo, po nevidnih hodnikih in kamricah, skritih za tankimi stenami, so se brezskrbno prižigala okna, daleč stran, a prvi hip tik pred očmi. Stal sem na robu mestnega dela, kjer smo včasih stanovali — ime mestnega dela beži iz te glave, kot beži ta del mesta ven iz mesta na polje.

Slika čolna

Nekoč sem čez polje prihajal od reke, ki je tekla za mestom, daleč zunaj za poljem. Od reke sem prihajal sam, čez polje sva šla z Malo frajlo: peš je šla zraven in z eno roko lahkotno vodila žensko kolo, ona je spotom usmerjala hojo in izbirala steze, ves čas je nekaj pripovedovala, in sva stala pred hišo, ki je bila znana — tam se je odpeljala naprej, čez ramo je zaklical njen glas, da me bo kmalu spet srečala.

Bilo je o počitnicah med nižjo in višjo gimnazijo, ko nisem več deček — skoraj otrok — a še dolgo ne mlad fant. Bil je junij, prišlo je poletje, bilo je prvo poletje, ko se je nehala vojna. Bilo je lepo pozno popoldne, bil sem daleč od Dindane, še blizu lepe gore Šarne — od kopanja

in vode je bilo telo láhko: s mo od sebe je šlo čez prodove, s plavajočimi koleno in gležnji, skozi grmovje in majhen tih gozd — od glasu nevidnega zvončka je bil ves gozd slišati tišji — in iz gozda stopilo na polje.

Ves dan je bil poln junija, ni ga ostalo nič za človeka. Navsezgodaj so bile ceste bakrene, naenkrat so se zasvetile, kot bi bile iz medenine, in hitele v svet kot klic trobente, a hiše so neme stale na mestu, bile so še vase zaprte in mračne. Dopoldan se je ves zibal od sape, od vetra je posivela reka, in opoldan so šli skoz jasnino oblaki, kakor davne Źivali na svodu neba — visoko nad njimi je svetilo sonce, globoko spodaj je plavala dolga obvodna pokrajina. Nebeške prikazni predpotopnih Źivali so se neznano kdaj razšle, pokrajina je tiho obstala, reka je temno pomodrela: z belo dnevno luno na modrem nebu je stopilo v svet veliko svetovje.

Male frajle dolgo nisem zagledal, a ko sem jo, sem jo z lahkoto spoznal, čeprav se nisva videla od davnega predvojnega dneva na postaji na koncu poletja.

Ali pa vidim vse šele od tu, ko gledam nazaj za nama dvema sredi tega, nekdanjega polja.

Najprej sem zaslišal kolo. Źe med grmi in v gozdu sem slišal za hrbtom nehotni glas kolesarskega zvončka, ko te e kolo čez neravna tla, in od časa do časa globok klik pedala. Zunaj gozda, na robu polja, sem obstal in pogledal nazaj. Nikogar ni bilo videti. Oči je ujel grm neznanne rastline, ki je rasla pred gozdom na vrhu obrova: košata peresasta piramida iz razvejanih stebel in stebelc je nosila neštete, spodaj večje, proti vrhu zmeraj manjše cvetove in je v njih še bolj belo sijala pred globokim somrakom gozda, ki so ga tu in tam od strani sekali dolgi sončni prameni. Ko sem dolgo še gledal njeno negibno, visoko v praznino segajočo podobo, sem naenkrat tudi zapazil, čeprav sem najbrŹ ves čas videl, podolgovato, rdečo in  rno Źivalco, lezla je po robu lista: za dolg trenutek se je zdelo, da potuje po meji vseh stvari, od velike daljave počasen in zmanjšan, avto-bus v deŹelo rastlin. Potem, ko sem šel po poljski stezi, sem zaznal, nisem vedel kdaj, da pada s strani na pot pred nogami, ves čas Źe drsi pred nogami naprej, poševna, spotegnjena senca kolesa — in takrat se prikaŹe ob nogi kolo: prašna guma na svetlih, vrtečih se špicah. Tedaj se zavem, da ob desni strani, kot da Źe dolgo hodi zraven, dolgo Źe slišim govoriti nizki, znani glas spremljevalke. Na levi odhaja zmeraj dalje hrib Golvik, majhen v daljavi, a dobro viden, tik zraven na desni je stopala, slišati je bilo, Mala frajla. Na rami začutim njeno dlan, s senco druge dlani pelja senco kolesa in ves čas nekaj pripoveduje: pripovedovala je o slikarju in škratih, ki so prišli in so ga odpeljali.

Bila je povest o resničnih rečeh, ki sem jih Źe slišal in vedel, in slikarja sem nekoč videl — tako se je zgodba sestavljala sama: ko sem hodil čez polje proti Dindani, ki v nji več prav ne znam Źiveti, gledal tiho tekoče sprednje kolo, blesk vrtečih se špic v siju poznega sonca, in poslušal ob rami znani glas spremljevalke, se je zgodba samo še sestavila v glavi.

Satirični risar in slikar se je v risbah kar naprej norčeval iz vrtnih palčkov in njihovih palčic, čeprav je rad risal tudi druge reči, svetnike, hudobce, visoke hiše, dekleta na oknih, stopnice in stene, gozdove, zaklete gradove, kraljične. Pravili so, da slikarja vrtnih škratov nikdar ni bilo strah, vrtni palčki pa so pripovedovali, da je svojeglav in velik čudak, ker ne spozna njihovih vrlin, zato sam ni primeren za družbo ljudi. Slikar je narisal o njih novo risbo. Na nji je velik vrtni škrat z juga v škratovski kapi črne barve s črnim čopkom na črni vrveci, bil je novi glavar vrtnih palčkov v deželi, stal sredi mesta spuščenih hlač in nastavljal nago zadnjico: k nji je bila prislonjena lestev, spodaj so stali in v vrsti čakali — ljubeznivo so si ponujali prednost — manjši škrti, veljaki v deželi palčkov, in eni že lezli po lestvi navzgor. Vrtni škrtje so se hudo razjezili, prišli so po risarja in so ga vzeli. Ljudje ga niso nikoli več videli: sredi polja se je pogreznil v zemljo — v jami tam doli na tem polju, se je glas spremljevalke oddaljil od rame, kot bi dvignila brado in s pogledom zakrožila po polju naprej.

Nekoč zdavnaj prej — je po daljšem molčanju njen glas končal pripovedovanje — je naslikal, bolj zase, slikar oljnato sliko: čoln v večeru na rečnem bregu, ki je kdove kako nekoč tam pristal, s kljunom na zemlji in s krmo na vodi, in bo, morda skoro, morda šele čez leta, ko od snega v gori reka naraste, sam od sebe spet prosto zaplaval, odplaval.

Slikarjeve slike sem videl prej v knjigah. Nekoč, v takrat oddaljenem času — čeprav so vsa leta od tu komaj dan, sem jih lahko videl tudi pri njem. Bile so veliko večje kot v knjigah, pokrivalo so cele stene. Mnoge podobe so bile do drobtinic izdelane mrežaste risbe, podobne gomazenju žuželk čez papir, kot iz mrežastih krilc, črnih nogic in rilčkov narejene postave ljudi in pošasti. Pošasti so večkrat bile le ljudje s premajhnimi glavami in mogočnimi trupi, ali prevelikih glav, neznanskih, na neznatnih telescih — med njimi so včasih dirjale, skakale v zrak ali brez moči stale manjše in drugačne postave. Potem smo stopili v zadnjo sobo, z oknom je gledala na polje, na steni je bila slika čolna. Po merjascih, mesarjih, cipah, coprnica, je bila videti še bolj mirna: samo čoln v večeru na bregu reke, ki je tekla po svoji poti, med goro, travniki, nebom in polji.

Kar je pripovedovala, sem vedel: videl sem njegove slike, grozljive, pravljične ali posmehljive, in sem slišal, ko se je zgodilo, da so tem slikam v jami na polju ubili slikarja, ki jih je naslikal — le oči in ušesa so bila še premlada, takrat ko sva skupaj hodila čez polje, da bi znala ta usta povedati, kot je povedala spremljevalka.

V daljavi se je prikazovala, prihajala čez polje nasproti, in je kmalu obstala pred nama, hiša, ki je bila videti znana, čeprav je v času, ko je nisem videl, med vojno ali takoj po njej, postala lepša na pogled. Pri vходу so stali težki grmi potonik, na stenah hiše je bila sveža barva, okrog so ležale črne grede, z zeleno solato, s cveticami, okoli in okoli vrta z dvoriščem je nemo tekla in se bleščala lična nizka vrtna ograja.

Spremljevalka je sedla na kolo — senca je v loku zdrsula čez travo, čez ramo je zaklical njen glas, da me bo kmalu spet srečala.

Šel sem počasi ob novi ograji. Za njo je na vrtu delala ženska: bila je gospa Manica, okopavala je majhno gredo za hišo. Sklonjena je ždela nad zemljo, kopala po prsti z rovnico — mogoče je bila motika, lahko mogoče samo srpica: nisem mogel videti, sonce je sijalo v oči. Spomnil sem se odgriznjenega koščka posušenega kruha, ki je ležal na mizici v kuhinji, ko smo bili prvič pri nji. Enkrat se je hitro vzravnila, se ozrla čez ramo nazaj v goro Šarno. Potem jo je spet vso zavzelo zbrano delo z rokami na zemlji. Ni vzdignila oči od prsti, ni slišala, ko sem polglasno pozdravil. Ko bom šel drugi dan spet mimo — da bi zaklical, pozdravil glasneje — gospe nikjer ne bo videti.

Prišel sem do vogala ograje. V kotu se naenkrat prikaže otrok. Bil je v karirani hlačni oblecki, široko je stal v velikem grmu — kot majhna oblečena opica: z obema rokama je bil oprijet za železni palici v ograji, se tiščal mednju s trebuhom in glavo in nemo strmел ven v svet kot slep. Še ko sem bil že daleč mimo, sem čutil na nogah, za kolena, srepo strmenje steklenih oči. Nehote sem pogledal nazaj, v senčni, gosto listnati kot: otroka ni nikjer več bilo — potem ga zapazim pred gospo Manico. Z dvignjeno glavico je zrl vanjo, čepel in grebel s prsti po pesku. Gospa je pokleknila na pesek, ga prijala za obe roki in zaplesala z njim ringaraja.

Nikoli ni bilo slišati, da sta pozneje dobila otroka. Otrok se je moral roditi šele, ko ni bilo doktorja več pri nji, morda šele po očetovi smrti v taborišču v tuji deželi.

Ko sem se še enkrat ozrl, je stala na stopnicah na vhodu — samo za trenutek, in spet odšla noter — sama taka kot potonikin grm, čisto nova mlada ženska. Otroka je držala na rokah in je čez njegovo glavo jezno gledala proti gospe. Gospa je spet slonela nad gredo, ni vzdignila pogleda od dela, s sklonjeno glavo je kopala po zemlji. Ko je ženska z otrokom zginila s praga, se je gospa Manica hitro ozrla, počasi vstala, še malo postala, počasi sama odšla v hišo. Rovnica je kot mrtva obležala na gredi.

Glasu ni bilo slišati ne od gospe ali otroka ne od nepoznane ženske, ali pa sem bil že predaleč. Prišlo je in izginilo kot oddaljena nema živa slika v zelenem okviru travnika. Okoli hiše je bilo prazno, takó kot polje daleč okrog.

Čez polje se pripelja spremljevalka. — Kje te srečam! je resno rekel njen glas.

Medtem je že stopila s kolesa in je hodila peš zraven naprej, a gledala ves čas čez rame nazaj: po senci glave na travi sem videl — če sem pogledal še bolj navzdol, se je v kotu očesa vselej prikazal, izginjal je in se prikazoval, se oddaljeval in spet bližal, nihajoči rob belega krila.

— Otrok na vrtu ni bil njun, je povedal njen glas kot mimogrede, — otrok je vnuk hišnega gospodarja.

Takrat, ko se je prikazal otrok, je bila ona kdove kje zunaj v polju. Spomnil sem se Žalostne gore, kako je od tam z Goré prepoznala daleč spodaj na travnikih muzikanta.

— Poglej jo Šarno, to prasico! je pristavil znani, malo nizki glas grobo.

Pogledal sem za njenim pogledom: gori Šarni, daleč za reko in polji, sta plavali napeti kopi v topeče se nebo poznega dneva kot velikanske ženske prsi. Od tega pogleda in takih besed od nje sem naenkrat zardel, sem začutil, in hitro sem spet pogledal po hiši. Visoki grm v kotu ograje je v poznem soncu zlato in zeleno žarel, čez ograjo je metal dolgo senco na travo. Žive duše ni bilo videti ne na travnikih ne okrog hiše. Pred hišo je ležalo, sólo, belo dvorišče, so stale potonike, za njo sijal vrtec z zelenimi gredami. Rovnica je kot mrtva ležala na gredi. To je bila gospa Mantis, sem rekel — rekel sem v mislih spremljevalki.

— Nikogar nikjer, je odgovoril njen glas.

V mislih sta splavala pred oči oba do čistega obrana, tanka jabolčna ogrizka, ki sta ležala na časopisu, ko smo bili prvič pri njiju. — Kje je doktor, da ga ni bilo videti? se je izreklo vprašanje sólo od sebe.

— Doktor je šel v taborišču na jugu, daleč stran, v drugi deželi.

A ves čas sem vedel, zvedel, ko se je zgodilo in sem naslednjo noč skoz sanje zaslišal glas nekdanjega strica.

— Ni bil včasih malo divji, s svojo najresničnejšo, čisto inspiracijo?

— Samo taki, ki so malo divjaški, včasih res naredijo zaresne reči — to je bilo še v starih časih, komaj si ti prišel na svet: takrat so res bili še taki! je rekel glas in se zasmel.

Hitro sva hodila dalje, senca glave še gleda čez rame: hiša je bila še blizu in je še hodila z nama. Za nama se je zaprlo okno. Na njen so viseli za šipami novi neprozorni zastorci. Sólo se je premaknilo in zaprlo, slepeče zasijalo v soncu. Bilo je okno iz kleti — rovnica je ležala na gredi pred njim — nekoč sem stal in gledal za njim bilke trave in kamenčke. Mislil sem na gospo Manico, kako je bila vselej videti neznana in neprijemljiva kot osa.

— Marsikdo je v vojnem času ovadil. Stavek, kot je prišel sam čez ti ustni, je bil preveč nedoločen, a izreči sem moral, samo nji sem lahko.

Spremljevalka pride s strani naprej in pogleda naravnost v oči iz oči. Videl sem samo oči — za njimi se prižge lastna luč in pisano so pogledale. Prvikrat, kar jo poznam, je tako jezno gledala: kot bi se rombasti šarenici nezaznavno zavrteli okrog svojih globokih tečajev, se najprej še bolj kovinsko bleščali in od vrtenja potem zasijali v novi, električno modri barvi.

Ko je končno pogledala stran, sem moral za hip zatisniti veki. V rdeči temini mesa še visi pred slepim pogledom hiša za nama. Hiša gleda na eno štirikotno oko. Bilo je okno v visokem pritličju, ves čas je stalo široko odprto. Za njim se je takoj v istem trenutku, ko se je kletno

okno zaprlo, iz nevidne sobne votline zadaj — sonce se je še divjaško bleščalo in je sijalo naravnost v oči — prikazala, pritavala, nekaj časa postala, in zginila nazaj v sobni mrak, senca možaka: pol moža za okvirom. Bila je nejasna, široka in počasna — pogledala je čez polje za nama.

Spremljevalka spet upočasni korak, spet je zaostala, obstala, in kot bi nekaj jemala iz žepa na krilu. Bilo je kot majhna beležnica: polistala je in pazljivo — zagledal sem hitre prste in liste, listi so vsi popisani z lesketajočim se sinjim črnilom — nekje v sredini odtrgala list. List, reče njen glas, naj preberem in spravim, — Preberi, kaj sem si nekoč zapisala! rekla, in se spet odpeljala. Čez blišč kletnega okna in večernega sonca je priplaval oddaljen klic: — Na vogalu se srečava!

Velikokrat je naredila tako: na lepem je rada odbrzela in znova srečala človeka, se delala, kot bi tisti dan prvič šele naletela nanj.

Na prvem vogalu prvih cest proti mestu je stala predmestna točilnica, imenovala se je Na vogalu. V dolgi in ozki večerni senci sem na široki vhodni stopnici pazljivo prebral spremljevalkin list:

... Škrati, ki niso imeli radi niti ene žive ženske, čeprav bi radi pri vseh ležali, palčice, ki niso marale nikoli nobene žive duše: glinasti škrati, ki nimajo radi niti zemlje, ki na nji stojijo, ne trave, ki so legli vanjo, ne vode, ki so si z njo umili roke — ti škrati žive v večnem strahu, zmeraj v skrbeh za svoje kape, zato bodo škrati vselej, naj bo v vojni, naj bo v miru, zmeraj vsak čas ovaduhi, izdali in dali bi drugega, očeta, mater, sestro, brata, za svoje visoke pobarvane kape. Taki so vsi ovaduhi: ovaduhi so čisto drugi ljudje...

Prebiral sem list še in še, potem sem ga na slepo preganil in zataknil v naprsni žep srajce. Dolgo sem stal in slepo strmел v bleščeče vrtove in strehe čez cesto.

Male frajle nisem zagledal takoj, a ko sem jo, sem jo takoj prepoznal, čeprav je bila že mladenka. Dolgo se nisva videla: od že kdáj pokopanega dneva na postaji na koncu poletja.

Okrog naslednjega ovinka — ves ovinek že krije senca vrtnih dreves in od daleč, s stopnice, je videti kot zelena globina tolmuna — se slepeče zalesketa, se zasliši globok glas pedala, potem nehotni visoki glas zvončka: pripeljala se je Mala frajla, — Kje te srečam, je rekla mirno in resno, vendar je slišati vesela.

Ustavi se tik pred stopnico, da ostane vsa še na soncu, takoj vljudno stopi s kolesa — vsaka druga v teh letih bi obsedela lagodno oprta na stopnico — in sproščeno obstane, s kolesom med nama. Kolo je bilo ali novo ali ravno ta dan znova zloščeno, vabeče se je lesketalo.

Zaprosil sem jo za kolo, rad bi se enkrat zapeljal okoli, takrat sem se učil voziti kolo, a kolesa še nisem imel, in ga nikdar ne bom, ker se nisem naučil. Ulice so bile mirne: človeka ni bilo videti, ni bilo slišati vozila. Kolo je steklo hitro in lahno, lahkotno zajadrilo v senčni ovinek in odhitelo po novi cesti, bila je prazna, široka in gladka. Tukaj bi skoraj prišel pod kolesa. Iz tihe stranske ulice je tiho in hitro pripeljal v križišče,

potem z rohnečim motorjem in v oblaku prahu izginil naprej po prečni poti velikanski tovorni avto. Za visokim, sploščenim gobcem je prišla debela glava z rahlo ovalnimi motnimi stekli, kot temne, brezizrazne oči pradobnega kačjega pastirja pod ploščato pločevinasto kapo, v istem hipu je že šel čez pot dolgi trup, pokrit, oblečen v debelo ponjavo. Ves avto je bil temno modre barve, črnikaste na ozadju neba. Za hip sem zaznal obris voznika, s temnim senčnikom in krožnikom kakšne uradne čepice nad obrazom. V istem trenutku sem ostro zavil, teža telesa spodnese kolo, oba sva padla po gramozu, gosto nasutem po robu cestišča. Obležal sem ob robniku pločnika, láchko kolo je odneslo čez rob, zdrselo je po pločniku in se ustavilo ob ograji. Še na tleh in v senci je mamljivo sijalo, ostalo je prav tako zloščeno, niti prašno ni bilo in se ni nič poškodovalo. Sprednje kolo se je v zraku sámo še naprej veselo vrtelo.

— Nič hudega ni, slišim reči ta jezik, ko počasi pobiram to telo. — Nič hudega, zašepeta, še nekje daleč za to ramo, znani, malo nizki glas, — samo majhen padec: nič hudega ni!

— Kje te srečam! rečem na tleh sedé, in sem poskusil izreči njen stavek tako neprizadeto kot ona.

Hitro prihaja od zadaj po pločniku, s hrabrečim glasom in nasmehom, in v istem hipu jo vidim tik zraven: samo rob krila, roko s tankimi prsti, ki so dolgi in vidno členasti, ko podaja svež, bel robček, naj z njim obrišem kri na kolenu, in slišim ob glavi njen mirni glas, ki govori: nič hudega ni! Hkrati začutim njeno dlán, ki pomaga vzdigniti to telo.

To telo sva oba skupaj zelo hitro vzdignila, vzravнала, postavila na noge. Ne maram ji zamazati robčka, a sem ga moral vseeno vzeti in si očistiti koleno, potem zgnete robček v kepico, jo brezskrbno odvrže čez ramo.

Bil sem prašen in obtolčen, in imel sem na rami pretrgano srajco. Mimogrede je pobrala kolo, s hitrim predklonom in stegnjeno roko, in odšla sva nazaj proti mali gostilni.

— Zadaj imajo majhen vrt, saj ni vrt, komaj ozko dvorišče, s starimi lonci in zabožki, ki rasejo v njih lepe rožice, pripoveduje malo norčavo, — tam sédeva in si malo oddahneš.

Od celodnevne kopanja in nenadnega padca ob koncu dneva je postala glava zelo lahka in prazna, ko je Frajla izrekla: lepe rožice, se je vsa glava naglas zasmejala. Ves potujoči junijski dan se je ves hkrati zableščal v tej temni lobanji, in odprl je usta, da so spraševala:

— Če je očem ves svet en sam dom, zakaj so reči vsak dan videti nove?

— Ker so v resnici ves čas drugje, sèm pogledajo vsak dan samo malo čez okno, je razložila Mala frajla.

Sediva na notranjem dvorišču, pred sabo s slepo zadnjo steno, ob nji se odnaša pogled kot ptič in kot večerni ptič zginja v modrino nad njo, pod njo stoje piskri in korita z mesnatimi rastlinami, ki se bleščijo v živih barvah, obvisijo v očeh kot uteží.

- Zakaj niso vrtni palčki nikoli videti kot novi?
- Ti so od zmeraj vsi samo tu, zato jih nikoli ne vidiš prvič.
- Zakaj o tem nisi nič napisala?
- Napisala?
- Na svoj list.
- Kakšen list?
- Ki si mi ga dala.
- Nisem ti dala nobenega lista.
- Malo prej zunaj na polju!
- Nisem bila s teboj na polju. Tukaj sva se srečala.
- Norčuješ se z mano!
- Tebi se je sanjalo. Si imel sinoči hude sanje?
- Potem sem tebe samo sanjal?

— Če se ti je sanjalo o *meni*, so bile to lepe sanje! V glasu je blágo norčevanje. — Hude sanje, to vemo, pridejo iz trebuha — lepe sanje prihajajo od bolj daleč, iz komolcev in iz kolen, je dodala, naenkrat zamišljeno.

Tu, kjer zdaj sem, sredi pogreba, se bolj zavedam vseh kosov telesa: trupa, glave z očmi in ušesi, rok s komolci in nog s koleni, zapestij in gležnjev, stopal in dlani s prsti in ločenimi palci — zato morda tu dojemam bolje, kar je hotela povedati Frajla.

Tam sem brez besed posegel v žep srajce, da bi ji njen list pokazal, ampak lista ni bilo več. Ko sem ga zatikal v naprsni žep, sem gledal čez cesto na drugo stran, in list je po nerodnosti najbrž zdrsnil zraven in padel na tla. Zbral sem se in sem ji navedel njene stavke po spominu, skoraj besedo za besedo. Poslušala je pazljivo — pazljivo je poslušala zmeraj, kadar sem ji kaj povedal: pozneje bom največkrat zapazil, da drugi komaj slišijo, če jim kaj pripovedujem — ko sem končal, je samo rekla: — Tako tudi je v resnici.

— To je bila *tvoja* misel!

— Moral si boš kupiti zvezek, spominsko knjigo s praznimi listi, da boš vanjo zapisoval *moje* misli!

— Spet se norčuješ, ves čas se šališ!

— Sama nisem preveč za šale, moj brat, on je pa res šaljiv.

— Hočeš, naj res kupim knjigo?

— Ne, zakaj bi jo kupoval — lahko ti jo posodim jaz.

— Posodim?

— Za nedoločen čas, kot se govori pri pogodbah — naj ti bo, podarim ti jo, ná!

Iz edinega žepa, ki ga je imela — ta je bil velikanski in dobro viden, našit odzunaj na strani krila — prinese lépo črno knjigo. Knjiga, vezana v mehko usnje, je bila kot manjša spominska knjiga ali velik zvezek za dnevnik, strani so bile prazne in bele. Na prvo napiše s polnilnim persom, ki ga je vzela hkrati s knjigo iz žepa, dajalnik imena, ki so mi ga dali, in spodaj samo *prijateljica*.

Iz tega žepa, sem tisti hip mislil, bi lahko kar naprej jemala, zmeraj več in več reči, in če bi jih dajala na kup, bi kup rasel in rasel in jo kmalu zakril: še druge nove in nove knjige ali kocke iz granita in žive vrabce ali stekleničke z lepim modrim črnilom.

Ko je napisala, poda knjigo čez mizo, vzdigne veke in pogleda naravnost v oči. Za svojimi prižge lastno luč in se široko in za dolgo nasmehne. Nasmeh je povedal prijateljstvo, in veliko bolj razločno kot pravkar napisana beseda. Zato sem pozabil, da bi jo vprašal, kako je šla ta velika knjiga v ta gladki, ves čas čisto ploski žep. A za svojo veliko obliko, debelino in lepo vezavo je bila knjiga v roki res preveč lahka, skoraj je ni bilo čutiti v dlani.

— Ti gotovo še nosiš v tem svojem žepu tisto vrtavko iz otroških časov? sem vprašal, ne vem zakaj čisto tiho.

Takoj je prinesla na dan vrtavko, jo izmed stegnjenih dlani pognala v kratek ples po mizi.

— Tako se vrti vsa stvar, je rekla, do konca se vse včasih rado še igra — samo vrtni palčki, ti se ves čas igrajo, ampak ti se igrajo samo z igračami za odrasle otroke. Na kupe jim dajejo teh igrač, od novih hlač in avtomobila do mlade ženske in starega vina. Za igrače skrijejo vsak dan glave, pa mislijo, da so na varnem: prezrele šolarje je strah, ker so jih že naučili — otroci več niso, niso še odrasli — zato zatiskajo oči, in odrasli, bojim se, ne bodo nikoli, ostali bodo samo, se bojim, živahne mrtve stvari ali živi mrtvaki.

— Pojdi, nekoga ti bom pokazala, vse večere je tu kot domá, reče potem in hitro vstane, posname vrtavko z mizne plošče, jo spusti nazaj v svoj žep, in žep ostane ploščat kot prej. Stopila je na stranski vhod, ki je vodil z dvorišča od zadaj v točilnico.

Z gibom roke in brade pokaže, naj vstopim, — Ti vstopi prvi, pošepeta in rahlo pahne ta hrbet, kot kakšna navihana šolarica, — jaz bom prišla takoj za tabo, samo kolo odpeljem pred sprednji vhod.

Prostor, ki bom vanj stopil, bo dolg in temačen. Zunaj je bil še velik dan, po kotih v prostoru bo skrit prvi mrak. V zrnatem steklu na sprednjih vratih bo ravno tedaj sijal sončni zahod. Štirikotnik iz stekla bo sijal tako sanjsko na koncu ozke točilnice, podobne čakalnici majhne postaje, kot da čakajo zbrani za to šipo, v široki nebesno modri dvorani z mnogimi odprtimi vrati, vsi nekdanji sončni večeri. Vrata se bodo neslišno odprla, zableščala se bo bela obleka, potem bo čez prosti vhod legla v prostor, očem vidna, a hladna, koži nezaznavna, vodoravna svetloba zahoda. Obsijana bo dolga točilna miza in naslednji hip vsa stena za njo. Tu in tam bodo v gosti medeni svetlobi zasijale kot svete raznovrstne reči, velika rumena pipa za pivo, ki bo od nje počasi kapljalo, roka z napol praznim kozarcem, v senci police pol obraza točajke, tu večja modrikasta steklenka s kovinsko kapo s pipico, tam gori rubinasta steklenica in rumen cvet v majhni črni vazi.

Taki, drugačni, novi kraji, kot so majhne predmestne gostilne, sami pomagajo pijači spreminjati pivcu svet okrog njega, bi rekel, ko ne bi bil na pogrebu.

Vrata so se neslišno zaprla, bela obleka se je zableščala, in vstopila je Mala frajla. Táko sijajno mladenko, sem mislil, bodo vsi takoj zapazili in jo požirali z očmi, ampak videti je bilo, da je nobeden ni niti videl. Ona se bo ozrla okoli in pokazala z glavo za vrata. Tam bo še zmeraj tista miza, kjer sem nekoč čez prag videl doktorja. Med mizo in točilnim pultom bodo nihale ali mirno visele daljše in krajše neznane postave, starejši fantje in mlajši moški, za mizo bo sedel star mož. Mož bo najprej nejasna široka gmota. Ko se bodo oči privadile mraka, bo postala podoba možaka razločna. Oblečen bo preprosto, a čedno, po videzu bo upokojenec, ki doma lepo skrbijo zanj. Čeprav bo videti zelo star, bo čist, lepo umit in cvetoč v obraz. Na glavi bo imel temno čepico s ščitkom, kot od nekdanje uniforme železnice ali tramvaja, čeprav je topel poletni večer. V eni roki bo držal vrček piva, v drugi cvetočo potoniko, na mizi pred njim bo odprt časopis. Iz časopisa, se bo videlo, se je izobraževal. Šobil bo ustnice in gubal čelo, včasih bo vmes potegnil iz vrčka ali zamahnil s cvetom po mizi. Na temni mizi zamolklo žarijo poedini čašasti cvetni listi. Potem bo časopis lepo zganil, ga varno spravil v žep suknjiča, v dolgem požirku izpil svoje pivo in si bo z debelim prstom skrbno otrl ustnice. Roka s cvetom potonike bo glasno potrkala po mizi in možak bo zaklical, da bo čas za večerjo. Prinesli mu bodo globok oglat krožnik z golažem in testeninami, polič vina in kozarec. — Tukaj dobim najboljši golaž, in na štirioglatem krožniku! bo naglas povedal vsem gostom in začel z užitkom jesti. Jedel bo preudarno in počasi. Neka v loku krožeča postava se bo ustavila in rekla, da je najboljši golaž zjutraj ob štirih v restavraciji na kolodvoru. — Eh, vi ponočnjaki! bo rekel možak — vzravnaval se bo in nehal jesti —, Vi ne znate pravilno piti, samo zlivate vase, da ste čimprej pijani: piti je treba počasi in zmerno, da je ves čas lepo prijetno in se malo razveže jezik za prijazen prijateljski razgovor, ne reče pa nobene preveč. Fantje se bodo začeli z njim šaliti, mož se bo dobrodušno smejal in zraven ves čas zložno večerjal. Spraševali ga bodo, še vsak večer hodi stat za lastno hišo in oprezuje čez kletno okno, kako odhaja v posteljo čedna in še mlada vdova. — To je prasica, bo rekel mož, na okno je dala nove zastore! Vsa točilnica se je naglas zasmejala.

Zelo zelo mlad fant na drugi strani, za stranskimi vrati, kjer sem vstopil, zato ga dolgo nisem zapazil, tudi, ker ves čas ni nič spregovoril, najbrž ni tu nikogar poznal — sedel je na leseni klopi v lesenem opaženem kotu zadaj, najdalj od točilne mize, sam s sabo in s polnim kozarcem ruma, čeprav ni bil videti nič mornarja: imel je očala in gole noge v sandalah, bil je v kratkih poletnih hlačah in športni srajci z velikimi žepi, iz takega žepa je vzel cigarete, prižgal, kadil, in pil svojo pijačo — samo ta je še naprej ostal tiho, morda niti ni slišal, kaj so govorili, ves čas je z očmi sledil točajki. Točajka, sem tedaj zapazil, starejša deklita v črni

obleki, bi bila, če ne bi bilo nemogoče, oddaleč podobna Mali frajli, čeprav nedoločljivo, samo toliko, kot kokoška na senu morskemu orlu. Ko je prišla Mala frajla, jo je samo on, sem videl, zagledal — v hipu, je bilo videti, je čisto pozabil postavno točajko, in dokler je ostala tu, sproščeno stala na glavnih vratih, je ves čas gledal samo Malo frajlo. Mala frajla ga je takoj opazila, in fant se ji je nerodno nasmehnil, kot bi se bežno poznala od prej, ona mu je pokimala in veselo pomahala, kakor da sta stara znanca. Dobro bom vedel, čeprav nisem videl, da je Mala frajla res šla, ko je fant spet obrnil glavo k točajki, čeprav samo za hip, ko je vstajal. Potem je odločno vstal in odšel. Med smehom in vriskom točilnice sem samo mislil, da slišim njen glas, kot bi rekel že daleč od zunaj čez prag: V mestu se bova še srečala — a ko sem se hitro obrnil k nji, ni Male frajle nikjer več bilo. Čeprav je stala ves čas tik zraven, bom videl samo še neznanega fanta, ki bo na dušek izpil ves kozarec in hitro šel čez glavna vrata, in tistega starega moža.

Mož bo v zatišje po vihri smeha kot sam zase vedro rekel: — Ta mrha! si natočil kozarec in malo odpil, in potem še malo več. Kozarec bo podržal v roki. — To je vino! bo spet povedal vsej družbi, — Pristna črnina iz soda, od kmeta! — Ta mrha! bo povzel potem in naglas razmišljal naprej: — Doktor je bil pri nji velik revež, kar je res, je res, to lahko rečem — ne rečem, da ni bil on tudi težak: nobene ti ni dal obveljati, vse je vedel bolje od mene, ki sem vendar hišni posestnik in star državni uslužbenec! Imela je z njim hude čase, bil je z njo tak, kot da ona ni človek, pa sam ni bil več za med ljudi — nič ne rečem, v resnici ni bil slab človek, velika reveža sta bila, moj doktorček v kleti in ta fina gospa. Pri tej njemu ni bilo ravno veselo, lahko povem, ker je res: prav nečloveško je delala z njim — zanj je bolje, da ga ni več, morda je najbolje tako za oba. Z obema sem bil še preveč človeški, jaz sem jima šel zmeraj na roko: posojal sem jima časopis, in ko so njega odpeljali, sem mislil nji dati vsak dan lonček juhe — pa mislite, da jo je vzela! Ta je rajši stradala — mene še ne pogleda! Takim ljudem pri najboljši volji ne more nobeden pomagati. A če ne moreš storiti ljudem dobrega, pa vsaj hudega ne naredi! Tako pravim jaz, jaz sem že tak — tak sem pa jaz! bo ponavljal možak. — Človek živi v družbi, jaz sem sodoben človek, in človek mora hoditi s časom: vsak dan preberem časopis in rajši kakor stare valčke poslušam današnjo zabavno glasbo — daj no, odpriti radio! bo na koncu zaklical točajki. Točajka uboga, v padajočo temo pogleda zeleno magično oko, zaslišala se bo ritmična glasba, potem je prižgala točajka luč.

Ko sem odhajal, sem ravno še videl, kako je stari mož vstal izza mize, pograbil svoj stol in s stolom počasi, šaljivo slovesno zaplesal okoli.

Zunaj na pragu sem malo postal. Tukaj sem prej bral list Male frajle, tu sem moral list izgubiti: ozrl sem se po vhodni stopnici. Medtem ko sem bil v točilnici, se je naredila noč, v varljivem mraku se je zdelo,

da pleza in leze na sivo stopnico obla, bleda in mračna stvar. Sklonil sem se in pogledal. Ni bil list iz beležnice, bil je cvetni list potonike. Vse stvari v bližini na tleh so bile kot v peči v topli temi, nebo je bilo še visoko in hladno. Na tankih žicah nad cestami so neslišno visele prižgane luči, po hišah so se prižigala okna. Ko so se neslišno prižigala okna, so bile hiše videti žive in prijazne. Bilo je v tistem delu mesta, kjer smo nekoč stanovali — le ime mestnega dela beži iz te glave, kot beži ta del mesta ven iz mesta na polje, kjer je danes ta nepomembni pogreb.

Daleč na naslednjem križišču je v krogu letala neslišna luč. Nekoč je za dolgo časa zašla, naenkrat je spet zasijala, bila je manjša in bolj daleč, dalje je delala neslišne kroge in še enkrat izginila in se spet prikazala še bolj daleč stran: pomislil sem, da se mogoče na oddaljenih nočnih križiščih vozi s svojim kolesom Mala frajla. Potem je luč spet zašla za nevidni vogal in se ni več prikazovala. Odšel sem za njo, naprej v nočno Dindano, da bi tam, kot je morda obljubila, še enkrat nocoj srečal Malo frajlo. A tiste noči je nisem več srečal, čeprav sem pohajal tako dolgo okoli, da sem v nočni tišini v čisto drugem predmestju nad jasnimi praznimi križišči slišal brneti razgrete cestne luči. Potem je prišla dolga vrsta visokih, čeladastih poletnih dni in noči, ko je ni bilo kje srečati.

Več let bo minilo, preden sem jo spet videl, ali sem vsaj slišal njen glas.